

Ταξίδι με την Οδύσσεια

Μια περιπλάνηση του σήμερα μέσα
στο χθες και του χθες μέσα στο σήμερα

Στη Βάσω,
για κείνους που αξίζουν την περιπέτεια
και την επιστροφή ...

Με αγάπη
Αλεξάνδρα

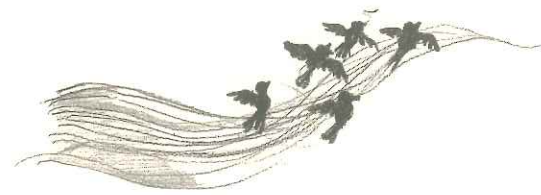
9-10-2020

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΜΗΤΣΙΑΛΗ

Ταξίδι με την Οδύσσεια

*Μια περιπλάνηση του σήμερα μέσα
στο χθες και του χθες μέσα στο σήμερα*

Εικονογράφηση ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΧΑΔΟΥΛΟΥ

ΕΚΡΟΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Βιβλία για παιδιά και για νέους – Μυθολογία
Αλεξάνδρα Μητσιαλή, *Ταξίδι με την Οδύσσεια – Μια περιπλάνηση του σήμερα*
μέσα στο χθες και του χθες μέσα στο σήμερα
Εικονογράφηση: Κατερίνα Χαδουλού
Διορθώσεις: Θανάσης Κοκολόγος
Υπεύθυνη έκδοσης: Υβόνη Καρύδη
Σχεδιασμός εξωφύλλου, σελιδοποίηση: Νίκη Αντωνοπούλου
Φίλμ, μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση
Copyright® για το κείμενο Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)
& Αλεξάνδρα Μητσιαλή, 2007
Copyright® για την εικονογράφηση Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη), 2016
Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Δεκέμβριος 2016
KET 5907 ΚΕΠ 1003/16
ISBN 978-960-16-7067-6

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665 – ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΒΟΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ)
Τ.Θ. 1213, 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15 – ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στον παππού μου για το παραμύθι.
Στον Θόδωρο για την ποιητική περιπλάνηση.

«Τον βρήκε στο γιало να κάθεται· και μήτε που στεγνώναν
ποτέ τα μάτια του απ' τα κλάματα, μόν' τη γλυκιά ζωή του
του γυρισμού ο καημός την έλιωνε· καμιά χαρά πια τώρα
δεν του 'δινε η ξωθιά, και πλάγιαζε τις νύχτες μες στα σπήλια
κοντά της απ' ανάγκη — θέλοντας εκείνη, μα άθελά του.

Κι όλες τις μέρες στο ακροθάλασσο καθόταν και στα βράχια,
με πίκρες, στεναγμούς και κλάματα σπαράζοντας τα στήθη,
την άκαρπη θωρώντας θάλασσα με βουρκωμένα μάτια».

Οδύσσεια, ραψωδία ε, στίχοι 151-158
(μτφρ. Ν. Καζαντζάκης – Ι.Θ. Κακριδής)

«Οι δυο τους πρώτα χόρτασαν αγάλη και φιλί,
και τώρα χαίρονταν με λόγια που ιστορούσαν μεταξύ τους.
Εκείνη, θεία γυναίκα, τα πόσα στο παλάτι τράβηξε,
έχοντας μπρος στα μάτια της το μισητό σινάφι των μνηστήρων
[...].

Αλλά κι ο θείος Οδυσσέας μιλούσε, για πίκρες που έδωσε
σ' άλλους ανθρώπους και πόσα πάθη ο ίδιος βάσταξε [...].».

Οδύσσεια, ραψωδία ψ, στίχοι 335-343
(μτφρ. Δ. Μαρωνίτης)

Εισαγωγή

Πίσω από κάθε ιστορία που γράφει ένας συγγραφέας υπάρχουν πολλές ιστορίες που έγραψαν συγγραφείς πριν απ' αυτόν. Πολλές ιστορίες που του διάβασαν άλλοι, όταν εκείνος ήταν μικρός, ή που διάβαζε ο ίδιος, καθώς μεγάλωνε. Εικόνες από τις ιστορίες αυτές και λέξεις αυτούσιες ή παραλλαγμένες, καθώς κι αφηγηματικές τεχνικές μπορεί για πολύ καιρό να ταξιδεύουν μέσα του χωρίς προορισμό και χωρίς ούτε αυτός ο ίδιος να μπορεί να καταλάβει το ταξίδι τους. Και μόνο μερικές φορές, με αφορμή ένα γεγονός, μια τυχαία κουβέντα ή ένα δυνατό συναίσθημα, λέξεις και εικόνες μπορούν ν' αναδευτούν, να ενωθούν με καινούριες που γεννιούνται ξαφνικά και να φτιάξουν μια νέα ιστορία.

Κάπως έτσι έγινε και με το δικό μου *Ταξίδι με την Οδύσσεια*. Κάπως έτσι η *Οδύσσεια* του Ομήρου, όπως μου τη διηγούνταν ο παππούς μου πριν ακόμη πάω σχολείο, η *Οδύσσεια* σε μετάφραση των Καζαντζάκη-Κακριδή των σχολικών μου χρόνων κι αργότερα η *Οδύσσεια* όπως τη μελέτησα ως φιλόλογος στη μετάφραση του Μαρωνίτη βγήκαν κάποια στιγμή από το καράβι που ταξίδευε μέσα μου συνυπάρχοντας για χρόνια με τόσες άλλες ιστορίες αλλά και με τις αναζητήσεις μου.

Τότε, με αφορμή ένα θεατρικό έργο για παιδιά, μπήκε στο καλούπι του δεκαπεντασύλλαβου, που υπήρξε, θα λεγε κανείς, ο ρυθμός της νεοελληνικής γλώσσας. Ξεκίνησε, λοιπόν, να κυλάει στον ρυθμό των δημοτικών τραγουδιών αλλά και της νεότερης έντεχνης εκδοχής του. Έτσι άρχισα να βαδίζω στα μονοπάτια της *Οδύσσειας* του Ομήρου με τον δικό μου τρόπο, διαλέγοντας δηλαδή ορισμένα κομμάτια της που ξανάπλαθα και φώτιζα αναφορικά με τα βασικά θέματά της: τον έρωτα, τον θάνατο, τη νοσταλγία, τη σχέση των ανθρώπων με το θείο, την κατάκτηση της ωριμότητας, την έλλογη σκέψη και τη σύγκρουσή της με το θυμικό, την επιδίωξη του ανθρώπου για ευδαιμονία. Και κυρίως, για μένα, την επιστροφή στ' αγαπημένα πρόσωπα –την επανόρθωση, τη δεύτερη ευκαιρία– που την αξία τους μόνο και πάντα η ψυχή μπορεί να αναγνωρίζει.

Κάποια στιγμή στην πορεία της συγγραφής άρχισαν να παρεμβάλλονται στην αφήγηση δεκαπεντασύλλαβοι στίχοι νεότερων ποιητών. Στίχοι του Σολωμού, του Παλαμά, του Σεφέρη, του Ρίτσου, που είχαν δραπετεύσει από τις συντεταγμένες που οι τόποι και οι καιροί αποφάσισαν γι' αυτούς, για να συναντηθούν με τις εικόνες και τα νοήματα της *Οδύσσειας*, όπως υπήρχαν μέσα μου. Απ' αυτή την ενθουσιώδη συνάντηση προέκυψαν πολλά λογοτεχνικά απρόοπτα. Έτσι, για παράδειγμα, η φεγγαροντυμένη του Σολωμού έγινε η Λευκοθέα του Ομήρου και ο νεκρός γιος της χαροκαμένης μάνας στον *Επιτάφιο* του Ρίτσου

μεταμορφώθηκε για λίγο στον Οδυσσέα της καλής παραμάνας Ευρύκλειας, ενώ το πατρικό σπίτι του Παλαμά, το φορτισμένο με τόση νοσταλγία, έγινε το ανάκτορο του Οδυσσέα όταν εκείνος επέστρεψε στην πατρογονική γη.

Από αυτή τη σύνθεση στην οποία εξελισσόταν το κείμενό μου δε θα μπορούσαν να λείπουν και τα δημοτικά τραγούδια αυτά καθαυτά, τα δημοτικά τραγούδια που υπήρξαν για αιώνες ολόκληρους οι θεματοφύλακες της νεοελληνικής γλώσσας. Πρόσθεσα, λοιπόν, στην αφήγησή μου στίχους πανέμορφους, φτιαγμένους από τον λαό ή τον λαϊκό ποιητή εκατοντάδες χρόνια πριν, τους περισσότερους από τους οποίους διάλεξα από το βιβλίο του Γιώργου Ιωάννου *Τα δημοτικά μας τραγούδια*.

Έπειτα στην αφήγησή μου εντάχθηκαν, εκτός από τους τρόπους των δημοτικών τραγουδιών, κάποιοι από τους τρόπους του παραδοσιακού παραμυθιού αλλά και των δυτικότερων αφηγήσεων, μαζί με σχήματα λόγου και αφηγηματικούς τρόπους από τους οποίους άλλους είχε χρησιμοποιήσει και ο Όμηρος (εκτεταμένες παρομοιώσεις, εσωτερικοί μονόλογοι κτλ.) και άλλους όχι (π.χ. εξωτερικές περιγραφές προσώπων που ο Όμηρος απέφευγε). Τέλος, μέσα στην αφήγηση βρήκαν τη θέση τους με τη γνωστή κι από τον Όμηρο τεχνική του αναχρονισμού στοιχεία της σύγχρονης πραγματικότητας, αντιλήψεις και συμπεριφορές της σημερινής εποχής, που μεταφέρω στην παλιά ιστορία.

Ακολουθώντας τα χνάρια, λοιπόν, της Οδύσσειας του προπάτορα ποιητή, του Ομήρου, έγινε και το δικό μου έργο αναμφισβήτητα ένα ταξίδι. Ένα ταξίδι ιστορικό αλλά και σύγχρονο. Ένα ταξίδι του σήμερα μέσα στο χθες και του χθες μέσα στο σήμερα. Το ταξίδι του Οδυσσέα αλλά και του κάθε ταξιδευτή της ζωής, το ταξίδι του δεκαπεντασύλλαβου, το ταξίδι της ανθρώπινης ψυχής προς την ευτυχία. Αλλά κυρίως το καβαφικό λογοτεχνικό ταξίδι της απόλαυσης, όπου εντέλει η πορεία έχει μεγαλύτερη αξία από τον προορισμό. Αυτό το ποιητικό ταξίδι ελπίζω ο αναγνώστης μου, μικρός και μεγάλος, να χαρεί όταν θα λύσει τους κάβους του караβιού του για να ταξιδέψει με τον δικό του τρόπο μέσα στο δικό μου Ταξίδι με την Οδύσσεια.

Αλεξάνδρα Μητσιάλη

Ραψωδία α

Ο ποιητής απευθύνεται στη Μούσα και της ζητάει τη βοήθειά της για να καταφέρει να διηγηθεί την ιστορία της επιστροφής του Οδυσσέα στην πατρίδα του, την Ιθάκη.

Μούσα μου, δώσ' μου έμπνευση τις λέξεις να
ταιριάξω,
δώσε μου και το χάρισμα να πλέξω ιστορία,
που για τον Οδυσσέα μιλά και για τον γυρισμό του
στην ξακουστή πατρίδα του, την όμορφη Ιθάκη.

Έφυγε ήρωας τρανός από της Τροίας το κάστρο,

τον δούρειο ίππο φτιάχνοντας, το άλογο από ξύλο,
που έκρυψε τους Αχαιούς στη φοβερή κοιλιά του
και τους βοήθησε να μπουν στην τειχισμένη πόλη
και να την κατακτήσουνε, με δόλο να νικήσουν,
πλούτη να πάρουν μυθικά και την ωραία Ελένη.

Μα του Δυσσέα οι σύντροφοι παιδιάστικα
φερθήκαν,
αχάριστοι κι αχόρταγοι το μέτρο ξεπερνούσαν
πολλούς θεούς οργίζοντας, τον Δία προκαλώντας,
που τιμωρίες απάνω τους σαν κεραυνούς πετούσε
κι έσπερνε εμπόδια παντού για να τους δοκιμάσει.

Γι' αυτό λοιπόν οι σύντροφοι μαζί και ο Δυσσέας
πολύ περιπλανήθηκαν στα πέρατα του κόσμου.
Η θάλασσα τους ξέβρασε σε μακρινά λιμάνια,
λιμάνια πρωτοθώρητα μ' αλλιώτικους ανθρώπους,
ανθρώπους απολίτιστους κι άλλους πολιτισμένους,
σε πολιτείες αλλόκοτες που θεές τις κυβερνούσαν

και σε λημέρια φοβερών, τρομακτικών τεράτων.
Και γνώρισ' ο ταξιδευτής συνήθειες και σκέψεις,
λύσεις σκαρφίστηκε πολλές και πήρε αποφάσεις,
μέτρησε τις δυνάμεις του κι ακόνισε τον νου του.

Μα στο νησί που λιάζονταν του Ήλιου τα
μοσχάρια
οι σύντροφοι παράβλεψαν τις εντολές του Δία
κι αυτός μ' ένα αστροπέλεκο τους αφανίζει όλους.
Και ο Δυσσέας απόμεινε παντέρημος και μόνος
και αγωνίστηκε σκληρά να φτάσει στην Ιθάκη,
στη λατρευτή γυναίκα του και στο μικρό παιδί του
που χρόνια τον περίμεναν τα κύματα μετρώντας.

Μ' εχθρό του αδυσώπητο τον άγριο Ποσειδώνα,
μα με συμπαρασάτη του την Αθηνά Παλλάδα
και τη συμπάθεια των θεών για τ' άθλια βάσανά
του,
τον δρόμο της επιστροφής να βρει θα καταφέρει.

Ἄρχισε, Μούσα μου, λοιπόν να λες την ιστορία.
Πες τη μας όμορφα κι απλά, σιγοτραγουδῆσέ την.

Ραψωδία ι

Ο Οδυσσεάς και οι σύντροφοί του φεύγουν από την Τροία νικητές και φτάνουν στη χώρα των Κικόνων, όπου συμπεριφέρονται άσχημα στους ντόπιους και τιμωρούνται. Έπειτα σταθμεύουν στη χώρα των Λωτοφάγων.

Δώδεκα πλοία γοργόφετρα όριξε ο Δυσσέας
όταν ξεκίνησε κι αυτός από την Τροία να φύγει.
Μα είχε μαύρη καταχνιά κι αντίθετους ανέμους
που τα καράβια ρίξανε στη χώρα των Κικόνων.

Θνητοί πολεμανάθρεφτοι οι άντρες κι ο Δυσσέας
ορμήσανε στον τόπο τους να τον λεηλατήσουν.

Ἐκλεψαν, ἤπιαν, ἔφαγαν, ἀνθρώπους κυνηγήσαν
καὶ, σαν οἱ σκληροτράχηλοι τελειώσαν τις δουλειές
τους
καὶ φόρτωσαν τ' ἀμπάρια τους λάφυρα καὶ
χρυσάφι,
δίνει ὁ Δυσσέας διαταγὴ τὰ πλοῖα νὰ σαλπάρουν.

Μα ἀπ' τ' αἶμα καὶ τὰ λάφυρα οἱ ἀντρες
μεθυσμένοι
συνέχισαν ν' ἀρπάζουνε, νὰ τρώνε καὶ νὰ πίνουν,
τὰ λόγια παρακούοντας τοῦ συνετοῦ ἀρχηγού
τους.

Κι ὅταν ἡ ὥρα ἔφτασε νὰ λύσουνε τοὺς κάβους,
ἀπὸ τὴν ἀπληστία τοὺς ὁ Δίας ὀργισμένος
ρίχνει λεφούσι Κίκονες ἀπάνω στα καράβια
ποὺ με περίσσια δύναμη τοὺς Ἀχαιοὺς ξεκάνουν.

Καὶ σαν ἡ μάχη κρίθηκε τοῦ σούρουπου τὴν ὥρα
κι οἱ νικημένοι ἀνοίχτηκαν στοῦ πέλαγου τὰ πλάτη,

στο μαῦρο κύμα νὰ κρυφτοῦν νὰ σώσουν τὴ ζωὴ
τοὺς,
σῆκωσ' ὁ Δίας θύελλα νὰ πνίξει τὰ καράβια
καὶ τὸ φεγγάρι ἐκρυψε τὸν δρόμο νὰ μὴ βλέπουν.

Ἔτσι τυφλά κι ἀδέσποτα τὰ πλοῖα
σκουντουφλούσαν
στο θυμωμένο πέλαγος, στα σκοτεινὰ νερά τοῦ
δυο ολόκληρα μερόνυχτα κυματοτσακισμένα,
ὥσπου τὸ τρίτο φτάνουνε σὲ ζηλευτὸ νησάκι,
ὄλο τρεχούμενα νερά καὶ δέντρα φορτωμένα,
δέντρα με κόκκινους καρπούς γλυκοὺς σαν ἀγριο
μέλι.

Τρεῖς σύντροφοι δοκίμασαν τὰ παραδείσια
φρούτα,
ἡ γλύκα τοὺς τοὺς μάγεψε, σάλεψε τὰ μυαλά τοὺς
καὶ τὴν πατρίδα τοὺς ξεχνοῦν, τοῦ γυρισμοῦ τὴν
ὥρα.

Πουλάκι εδιάβη κι έκατσεν αντίκρυ στον Δυσσέα
δεν εκελάηδε σαν πουλί, μηδέ σα χελιδόνι,
παρά εκελάηδε κι έλεγε ανθρώπινη λαλίτσα.*
«Μάζεψε τους συντρόφους σου και βάλτε το στα
πόδια.

Είναι λωτοί τα φρούτα αυτά, που το μυαλό
πλανεύουν,
θολώνουνε την κρίση του, τη μνήμη του τη
σβήνουν.

Κι είν' οι θνητοί αδύναμοι, τρωτή είν' η θέλησή
τους,
σα μύγες πέφτουν λαίμαργα πάνω στις απολαύσεις,
σαν τα ποντίκια πιάνονται στων πειρασμών τη
φάκα,
γεμίζουν τα στομάχια τους, ναρκώνουν το μυαλό
τους

---

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Το γεφύρι της Άρτας* («πουλάκι
εδιάβη κι έκατσε αντίκρυ στο ποτάμι») (παραλογή).

και τις ιδέες τους ξεχνούν κι αλλάζουν αποφάσεις».

Λάλησε το σοφό πουλί και τ' άκουσε ο Οδυσσέας
και περιμάζεψε γοργά τους άλλους τους
συντρόφους.

Ραψωδία ι

Ἐπειτα ο Οδυσσεάς και οι σύντροφοί του φτάνουν σ' ένα μικρό νησί, όπου παγιδεύονται στη σπηλιά του Κύκλωπα Πολύφημου και βρίσκονται εκτεθειμένοι στ' αρπακτικά του χέρια.

Των Λωτοφάγων το νησί πίσω τους ξεμακραίνει
κι ανοίγονται στο πέλαγο γερά κωπηλατώντας.

Μα έχει η νύχτα συννεφιά, γκριζα φοράει πέπλα
που τ' άστρα εμποδίζουνε να φέγγουνε στον
δρόμο,
διάβα ν' ανοίγουν φωτεινό να τρέχει το καράβι,

να τρέχει ανυπόμονο να φτάσει στην Ιθάκη.

Σαν όμως πρόβαλε η αυγή τα ροδοδάχτυλά της
κι άγγιξε το χλωμό της φως ολόκληρη την πλάση,
νησάκια συναντούν μικρά στο πέλαγο σπαρμένα
σαν πλατανόφυλλα ξερά που στα ρηχά επιπλέουν,
ήρεμα ταξιδεύοντας σπρωγμένα από το ρέμα.

Ο Οδυσσέας στέκεται, βάζει το χέρι αντήλιο
και αγναντεύει κοντινό κι απάνεμο λιμάνι,
κουδούνια και βελάσματα, μυρτιές και παπαρούνες*
και μια σπηλιά απόμερη με στάνες κυκλωμένη.

Ρίχνουν τα πλοία στην αμμουδιά και τη σπηλιά
σιμώνουν.

Μπαίνουνε μέσα μήπως βρουν φιλόξενους

---

* Στίχος από το ποίημα του Γιάννη Ρίτσου *Πράσινη μέρα* από τα *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*.

ανθρώπους

τρόφιμα να τους δώσουνε, νερό για το ταξίδι.
Βρίσκουν σφαχτάρια και τυριά, καρδάρες με το
γάλα,
κάμποσα γιδοπρόβατα με τάξη μαντρωμένα.

Οι σύντροφοι προτείνουνε ό,τι μπορούν ν'
αρπάξουν,
στα πόδια να το βάλουνε, γρήγορα να σαλπάρουν.
Μα ο Δυσσέας δε δέχεται να φύγουν σαν τους
κλέφτες
μόν' νά'ρθει ο αφέντης του σπιτιού βοήθεια να
ζητήσουν.

Προτού προλάβουν να σκεφτούν κι απόφαση να
πάρουν,
νιώθουν τη γη να σείεται, τα πόδια τους να τρέμουν
και βλέπουν έναν γίγαντα μ' ένα πελώριο μάτι
καταμεσής στο κούτελο σα φάρο αναμμένο.

Δεντρί φέρνει στα χέρια του ίσκιο του κεφαλιού του,*
θύελλα η ανάσα του, βροντή η πατημασιά του.
Μπαίνει βαρύς μες στη σπηλιά μ' όλα τα πρόβατά
του
πετάει το δέντρο παρακεί και τ' άνοιγμά της φράζει
με μια κοτρόνα θεόρατη, όση τ' άνάστημά του.

Τρομάζουν όλοι οι σύντροφοι, λιποψυχούν,
χλωμιάζουν,
μα του Δυσσέα η συμβουλή γοργά τους συνεφέρνει:
«Σκύψτε, κρυφτείτε, σύντροφοι, το κρέας αν
τ' αρέσει,
θα στρώσει γεύμα ανθρώπινο, θα μας
καλομασήσει».

Φωτιά ανάβει ο Κύκλωπας να ψήσει το φαί του
και τότε ο μονόφθαλμος με του ματιού την άκρη

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Ο Τσαμαδός* (ακριτικό).

τούς βλέπει κει να στέκονται στους βράχους
κολλημένοι
και τους ρωτάει πώς τόλμησαν στο σπίτι του να
μπούνε,
και τρέμουνε οι σύντροφοι σαν τα γυμνά κλωνάρια
και η σπηλιά τραντάζεται από το μούγκρισμά του.

Στου Ξένιου Δία τ' όνομα, των ξένων τον
προστάτη,
βοήθεια ικετεύουνε, φιλοξενία ζητάνε.
Μα πριν την ικεσία τους προλάβουν να
τελειώσουν,
τεντώνεται ο Κύκλωπας, φωνή μεγάλη βγάζει
κι απλώνει τη χερούκλα του σα δόκανο ανοιγμένο.
Δύο συντρόφους άρπαξε και μια χαψιά τούς κάνει.

Οι άντρες μαρμαρώνουνε, το αίμα τους παγώνει,
καθώς νιώθουν τον θάνατο δίπλα τους ν' ανασαίνει,
του Χάροντα τα βήματα να τους κλωθογυρνάνε,

τα πεινασμένα δόντια του ν' ασπρίζουν στο
σκοτάδι,
κι όλο το βράδυ ξαγρυπνούν μιλώντας με τον
φόβο.

Μόλις η μέρα η λινόχαρη πήρε να ξεπροβάλλει
ο Κύκλωπας σηκώνεται, τανιέται, χασμουριέται,
ορμάει στο βάθος της σπηλιάς κι αρπάζει δυο
συντρόφους,
τους ξανακάνει μια μπουκιά, χαϊδεύει την κοιλιά
του,
τ' αρνιά του βγάζει απ' το μαντρί να πάνε να
βοσκήσουν
και ξανακλείνει τ' άνοιγμα με τη βαριά κοτρόνα.

Οι σύντροφοι οδύρονται, κλαίνε με μαύρο δάκρυ:
«Αλίμονο στη μοίρα μας, κρίμα στο ριζικό μας»*

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Το γεφύρι της Άρτας* (παραλογή).

σε μια σπηλιά, υγρή σπηλιά, άδοξα να χαθούμε».

Τότ' ο Δυσσέας οργίζεται και στο μυαλό του βάζει
τον Κύκλωπα να γδικηθεί, τ' ανθρωποφάγο τέρας,
που ζούσε απολίτιστο χωρίς θεσμούς και νόμους.

Κι έχει ο Δυσσέας για μυαλό ένα μικρό εργαστήρι,
όλο γρανάζια και μοχλούς, καλοβαλμένες βίδες.
Και το μυαλό παίρνει φωτιά, δουλεύει σαν καμίνι,
καίει το κακό το ριζικό, την άδικη τη μοίρα
κι απ' το λιωμένο τους κορμί καλές ιδέες φτιάχνει.

Κι όταν αλαφροπάτητη έφτασε πάλι η νύχτα
και γύρισε ο Κύκλωπας ανάμεσα στ' αρνιά του,
ο Οδυσσέας πάει κοντά στ' άγριο το θηρίο
μοσχάτο κόκκινο κρασί να το καλοκεράσει.

Το πίνει ο Κύκλωπας μεμιάς, το πίνει μονορούφι,
γραπώνει και δυο ναυτικούς, το βραδινό του γεύμα,

και πέφτει για να κοιμηθεί βαρυστομαχιασμένος,
με θολωμένο το μυαλό απ' το γλυκό μεθύσι.

Τότ' ο Δυσσέας στρέφεται και γνέφει στους
συντρόφους.

Παίρνει παλούκι μυτερό που με κατάρτι μοιάζει
και το πυρώνει με φωτιά, το ξύνει με μαχαίρι
να γίνει η άκρη μυτερή, θανατερό εργαλείο.
Κι όπως η μύτη δόρατος φαρμάκι ποτισμένη
στάζει το δηλητήριο θάνατο προμηνώντας,
έτσι του ξύλου η αιχμή καλά πυρακτωμένη
φεγγίζει χρυσοκόκκινη στραμμένη στο θηρίο.

Και ο Δυσσέας σιγανά προστάζει τους συντρόφους:
«Πλησιάστε, σύντροφοι πιστοί, ορθώστε το κοντάρι
και καμακώστε το θηρίο με το καμάκι τ' ήλιου».*

* Στίχος από το ποίημα του Γιάννη Ρίτσου *Τη Ρωμιόσυνη μην την κλαις*
από τα *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας* («και καμακώνει
το θηρίο με το καμάκι τ' ήλιου»).

Κρατούν εκείνοι δυνατά το φονικό κοντάρι
κι εκεί κατά το χάραμα, στο πρώτο νεύμα τ' ήλιου,
όλοι μαζί το μπήγουνε στο μάτι του θηρίου.

Ο γίγαντας τυφλώνεται, κυλιέται πληγωμένος,
σπαράζει και ωρύεται, βογκά και βλαστημάει,
άνεμος που λυσομανά, σεισμός κι αστροπελέκι
που τα βουνά συθέμελα κι όλη τη γη τραντάζει.

Μες στην οργή του ο Κύκλωπας και μες στον
σπαραγμό του,
με την πληγή στο κούτελο να χάσκει σαν πηγάδι,
χωρίς να βλέπει πού πατά, να ξέρει πού πηγαίνει
βγάζει φωνή τρομακτική, τον Οδυσσέα ρωτάει:
«Ποιος είσαι εσύ που τόλμησες εμένα να
τυφλώσεις,
εμένα τον Πολύφημο, τον γιο του Ποσειδώνα,
του βασιλιά των ωκεανών, των θαλασσών αφέντη,
που 'ναι του Άδη αδελφός, του Δία»

συγκυβερνήτης
κι έχει στο χέρι τρίαίνα που τους βυθούς ορίζει;
Η οργή του θα σε κυνηγά και θα σε κατατρέχει,
θα στέλνει κύματα βουνά, τ' άστρα θα σκοτεινιάζει
τ' όνειρο της πατρίδας σου βάσανο θα το κάνει».

«Κανένας είναι τ' όνομα που μου 'παν οι γονείς
μου»
του λέει ο πολυμήχανος, κρύβοντας τ' όνομά του.

Κι όσο πιο γρήγορα μπορεί μαζεύει τους
συντρόφους
και με κλωνάρια λυγαριάς τούς δένει έναν προς έναν
στο στήθος των παχιών αρνιών που βγαίνουν να
βοσκήσουν
κι ο ίδιος κρέμεται γερά απ' το μεγάλο κριάρι
που 'χει κλαδιά τα κέρατα και τρίχωμα σα γούνα.

Ο Κύκλωπας μπερδεύεται, τις ράχες ψαχουλεύει,

ούτ' υποψία τού περνά πως στις κοιλιές λουφάζουν,
κι έτσι κρυμμένοι βγαίνουνε στο πρώτο φως της
μέρας.

Αμέσως τρέχουνε γραμμή και μπαίνουν στα
καράβια,
κωπηλατούνε γρήγορα του Χάρου να ξεφύγουν,
ενώ ο Δυσσέας στέκεται ολόρθος στο κατάρτι
και σαν περνούν από μπροστά και τη σπηλιά
αντικρίζουν,
του πήρε ο αέρας τη φωνή του Δράκοντα την πόρτα.*
«Αν ψάξεις κάποτε να βρεις ποιος είναι ο
τυφλωτής σου,
εκείνος που γδικήθηκε τον θάνατο συντρόφων,
μάθε πως είναι βασιλιάς, γιος του σοφού Λαέρτη,
ο Οδυσσέας ο Αχαιός που το μυαλό του κόβει

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Ο Γιάννης και ο Δράκοντας*
(παραλογή).

κι ούτε έναν δε φοβήθηκε απ' τους αντρειωμένους».*

Μανιάζει τότε ο Κύκλωπας, ολότελα αφηνιάζει
γιατί θυμάται τον χρησμό που του 'δωσε ο μάντης
πως κάποτε θα τυφλωθεί απ' έναν Οδυσσέα.
Γυρίζει τότε με οργή και βράχο ξεριζώνει,
έναν ογκόλιθο σωστό τριών αντρών το μπόι,
και τον πετά με δύναμη απάνω στο καράβι.

Γέρνει το ξύλινο σκαρί, μπατάρει η πρυμάτσα
κι αγγίζουνε οι άντρες του της θάλασσας τα χείλη
κι ακούγονται τα χάχανα του Χάροντα από δίπλα
καθώς τους παραφύλαγε κρυμμένος μες στο κύμα.
Μα στη στιγμή το πλοίο τους ξανά ορθογυρίζει
και ο Δυσσέας κι οι σύντροφοι τον Χάρο
προσπερνάνε.

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Ο Διγενής ψυχομαχεί Α'*
(«κανέναν δε φοβήθηκε...») (ακριτικό).

Ραψωδία κ

Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του αράζουν στο νησί του Αίο-
λου, όπου μπλέκουν σε μπελάδες από την περιέργειά τους.
Ύστερα φτάνουν στη χώρα των Λαιστρυγόνων, όπου τα βρί-
σκουν πραγματικά πολύ σκούρα.

Ανοίγονται στο πέλαγος τα δώδεκα καράβια
και ταξιδεύουν ήρεμα τρεις μέρες και τρεις νύχτες
ώσπ' αντικρίζουνε νησί στ' ορίζοντα το βάθος.

Αραξοβόλι το νησί, στα βράχια λαξεμένο,
πατρίδα 'ναι του Αίολου, φύλακα των ανέμων,
που το παλάτι τ' άνοιξε, τις θολωτές του πόρτες,

έστρωσε τα τραπέζια του με λιχουδιές περίσσιες,
τον Οδυσσέα φρόντισε σα να 'ταν διαλεχτός του.

Αντάμα τρων και πίνουνε, αντάμα τραγουδούνε,*
κι όταν να φύγουν είπανε, ο Αίολος τους δίνει
κλεισμένους τους αέρηδες σε κεντητό σακούλι,
πολύ σφιχτά να το κρατούν κανείς να μην ξεφύγει.
Μόνο τον Ζέφυρο άφησε λύτερο να φυσάει,
δρόμο ν' ανοίγει στους αφρούς τα πλοία να
γλιστράνε
στον δρόμο της επιστροφής, στα χνάρια της Ιθάκης.

Μ' αχόρταγοι οι σύντροφοι ανοίγουν το σακούλι
χρυσά νομίσματα μη βρουν, πλούτη μην
ξετρυπώσουν.
Τότε μεμιάς πετάγεται όλο τ' ανεμολόι
φυσάει ο ένας αποδώ και αποκεί ο άλλος,

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Το μικρό Βλασιόπουλο* (ακρικό).

άλλος φυσάει από βορρά κι άλλος από τον νότο.
Πουνέντες, λίβας κι όστρια, σιρόκος και λεβάντες,
όλοι μαζί σφυροκοπούν τη θάλασσα με λύσσα,
αφρίζουν, ανταριάζουνε, θυμώνουν τα νερά της.

Βαριά φουρτούνα πλάκωσε και τα τιμόνια τρίζουν,*
και κύματα πανύψηλα ζώνουνε τα καράβια,
που χάνονται τη μια στιγμή, σηκώνονται την άλλη
και δέρνονται στο πέλαγο μακριά απ' τον σκοπό τους.

Όρα πολύ παράδερναν στην τρέλα των ανέμων,
ώσπου πρωί απαγκιάζονε σ' ένα κλειστό λιμάνι,
σ' ένα νησί που κατοικούν γιγάντιοι Λαιστρυγόνες,
που 'χουν θεόρατο κορμί κι αγριεμένο μάτι
και ξένους στα χωράφια τους να 'χουν δεν
πολυθέλουν.

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Του κυρ Βοριά* («και το τιμόνι
τρίζει») (παραλογή).

Μόλις λοιπόν προβάλλουν τα δώδεκα τα πλοία
κι αρχίζουν οι σύντροφοι να δένουν τα καράβια
να ρίχνουν άγκυρα εκεί μήπως και ξαποστάσουν
απ' την οργή της θάλασσας, τα κόλπα των ανέμων,
να σου κι οι αγριάνθρωποι πλησιάζουν τα πλοία
κρατώντας μες στα χέρια τους ασήκωτες κοτρόνες
κι αρχίζουν να πετροβολούν τις πρύμνες και τις
πλώρες.

Βροχή τις πέτρες ρίχνανε που κρύβανε τον ήλιο,
σπάζανε τα κατάρτια τους, τσακίζαν τα κουπιά
τους,
λιώνανε τα κεφάλια τους και τα κορμιά λιανίζουν.

Μπρος ο Δυσσέας στο μακελειό κόβει το
παλαμάρι
και γρήγορα τραβάει κουπί μαζί με τους
συντρόφους
στην ανοιχτή τη θάλασσα τα πλοία του να σώσει.

Ραψωδία κ

Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του φτάνουν στο νησί της
μάγισσας Κίρκης, η οποία προσπαθεί να τους μεταμορφώ-
σει σε ζώα. Τιθασεύεται, όμως, τελικά από τον Οδυσσέα και
τους βοηθά.

Μα μόνο το καράβι του μπόρεσε να γλιτώσει.
Μες στην κοιλιά της θάλασσας τα υπόλοιπα
χαθήκαν,
μαζί με τους πολεμιστές της Τροίας τους
ξακουσμένους.

Όσοι απομείναν ζωντανοί στο πλοίο του Δυσσέα,
αφού περιπλανήθηκαν στου πέλαγου τα πλάτη,

σ' ένα ακρογιαλί αμμουδερό βγαίνουν να
ξαποστάσουν
και βλέπουνε πυκνό καπνό τα σύννεφα να σκιάζει.

Φεύγει μπροστά ο Ευρύλοχος, τρεις άλλοι
ακολουθούνε,
να εξερευνήσουν το νησί ανθρώπους μήπως
βρούνε.

Παίρνουν τα όρη πίσω τους και τα βουνά μπροστά τους,*
και σ' ένα δάσος σκιερό βλέπουν χρυσό παλάτι,
νερά καθάρια και γλυκά, νερά χαριτωμένα,**
παντού κήπους ολάνθιστους, ξέχειλα σιντριβάνια
και κάτω από της νεραντζιάς της φουντωτής τα
κλώνια,***

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Του νεκρού αδελφού* («παίρνει τα όρη πίσω του και τα βουνά μπροστά του») (παραλογή).

** Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Β' Σχεδιάσμα).

*** Στίχος από το ποίημα του Κωστή Παλαμά *Ασάλευτη ζωή*.

βλέπουν και μια πεντάμορφη, μια μαυρομάτα κόρη
που σαν αηδόνη τραγουδά, σα μάγισσα κεντάει
αραχνοῦφαντο πανί με χίλιους ήλιους πάνω,
στη μέση αυτή να κάθεται κι ολόγυρα αγρίμια,
λιοντάρια, λύκοι, ύαινες, θηριά ημερωμένα.

Σηκώνετ' η καλλικόμη να τους προῦπαντήσει,
μα πριν προλάβουν να της πουν ποιοι είναι και τι
θέλουν,

με χρυσοσκάλιστο ραβδί αγγίζει τα κορμιά τους
κι όλους τούς κάνει μονομιάς τετράπαχα

γουρούνια

που με φωνή ανθρώπινη οδύρονται και κλαίνε.

Τα βλέπει αυτά ο Ευρύλοχος που έμεινε κρυμμένος
και τρέχοντας τα πρόφτασε όλα στον Οδυσσέα.
Με μια φωνή τρεμάμενη, με μπερδεμένα λόγια,
πέφτει στα γόνατα ο φτωχός, παρακαλεί και λέει:
«Καπνός ας γίνουμε, άρχοντα, ας εξαφανιστούμε.

Θεά του σκότους κρύβεται πίσω απ' αυτό το δάσος
κρατάει ραβδί στα χέρια της που συμφορές
σκορπίζει
και των ανθρώπων τη μορφή σε μια στιγμή
αλλάζει.
Οϊμέ, τι θέλουν οι θεοί και τι μας μελετάνε;».

Μα ο Δυσσέας δεν το μπορεί εκεί να τους αφήσει.
Ζώνεται αμέσως το σπαθί, βάζει την πανοπλία,
τα όρη εδιασκέλιζε, βουνού κορφές επήδα,*
να σώσει τους συντρόφους του που νιώθει σαν
αδέλφια.

Την ίδια ώρα από ψηλά, απ' την κορφή
τ' Ολύμπου,
των γερακιών κρησφύγετο, των αετών λημέρι,
ο Δίας με το κιάλι του παρατηρεί τον κόσμο,

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Ο Διγενής ψυχομαχεί Β'* (ακριτικό).

τις πράξεις βλέπει των θνητών μα και των
αθανάτων,
βλέπει και όσα γίνονται στις Κίρκης το παλάτι.

Τον ταχυδρόμο των θεών στέλνει στον Οδυσσέα,
μ' ένα βοτάνι μαγικό να τότε προστατέψει,
να μην πιαστούν τα μάγια της και τα γλυκά
φαρμάκια.

Του δίνει και μια συμβουλή με του Ερμή τα λόγια:
όταν η Κίρκη η πονηρή σηκώσει το ραβδί της,
να βγάλει από τη θήκη του το κοφτερό σπαθί του
και την πανούργα μάγισσα μ' αυτό να φοβερήσει.

Έτσι λοιπόν και γίνεται κι η Κίρκη γονατίζει,
μπρος στους θεούς ορκίζεται πως δε θα τον
πειράξει
και δίνει στους συντρόφους του μορφή ανθρώπου
πάλι.

Τα δώματά της άνοιξε, στρώνει διπλό κρεβάτι,

κλείνει τον Οδυσσέα σφιχτά μέσα στην αγκαλιά
της.

Τα μυστικά της θάλασσας ξεχνιούνται στ' ακρογιάλια,*
στα τρυφερά αγκαλιάσματα, στα γιορτινά
τραπέζια,
στα μαλακά τα στρώματα, στους όρκους της
αγάπης.
Μα το νερό της λησμονιάς αρνιέται ο Δυσσέας.
Πάντ' ανοιχτά πάντ' άγρυπνα τα μάτια της ψυχής
του,**
ψάχνουνε δρόμους γρήγορους, κρυμμένα
μονοπάτια,
περάσματα της θάλασσας που βγάζουν στην
Ιθάκη.

* Στίχος από το ποίημα του Γιώργου Σεφέρη *Ερωτικός λόγος* από τη
Στροφή.

** Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι* (Β' Σχέδιασμα).

Δώδεκα μήνες μέινανε στ' αρχοντικό της Κίρκης
κι ο χρόνος όταν έκλεισε, κινήσανε να φύγουν.

Η Κίρκη τούς προφήτευσε ότι θα παν στον Άδη
σ' αυτό τον κόσμο των ψυχών που γυρισμό δεν έχει
κι όπου κανένας άνθρωπος να κατοικεί δε θέλει.
Εκεί θα συναντήσουνε τον μάντη Τειρεσία,
θ' ακούσουν τα μελλούμενα, της μοίρας τα
γραμμένα,
αγαπημένους τους θα δουν που έφυγαν για πάντα
και ζωντανούς θα θυμηθούν που θέλουν ν'
ανταμώσουν.

Ραψωδία λ

Ο Οδυσσεάς και οι σύντροφοί του φτάνουν στον κάτω κόσμο και συναντούν γνώριμους νεκρούς και τον μάντη Τειρεσία που τους προφητεύει το μέλλον. Ο Οδυσσεάς συναντά και τη μάνα του, την Αντίκλεια, που του μιλά για τον πατέρα του. (Νέκυια)

Αέρας πρίμος φύσηξε κι απ' το νησί της Κίρκης
έσπρωξε το πλεύμενο στην άκρη του πελάγου,
εκεί που οι δρόμοι σταματούν κι ο χρόνος
μαρμαρώνει
κι όπου κανένας ζωντανός δεν τόλμησε να φτάσει.

Ο Οδυσσεάς κι οι σύντροφοι διασχίζουν με τη

βάρκα
τον ποταμό Αχέροντα, του Άδη το κατώφλι
και μπαίνουν στα σκοτάδια του, τ' άδυτα των
αδύτων,
μπρος στους νεκρούς που σα σκιές, σα σούρσιμο
τ' ανέμου,
σα μάτια σ' άδειο πρόσωπο τους περιτριγυρίζουν.

Θυσίες κάνουν και χοές να τους ευχαριστήσουν
κι έρχετ' ο Αγαμέμνονας, σιμώνει η Ιοκάστη,
ο Αχιλλέας, ο Ηρακλής, η Αλκμήνη, η
Κλυταιμνήστρα,
ζυγώνει και η μάνα του κι ο μάντης Τειρεσίας,
που του 'πε λόγια αλάνθαστα προβλέποντας το
μέλλον.

Του 'πε πως το ταξίδι του πολύ θα δυσκολέψει
ο κύρης των ωκεανών, ο γερο-Ποσειδώνας,
μα πως θα φτάσει τελικά στην όμορφη Ιθάκη,

πως τη γυναίκα του θα βρει που χρόνια τον
προσμένει,
ζωσμένη φίδια εκατό, αρπαχτικούς μνηστήρες,
που θέλουν να την παντρευτούν, το βιος του
καλοβλέπουν
κι έχουν στρωθεί στο σπίτι του σα να 'τανε δικό
τους.
Του 'πε πως θα εκδικηθεί μ' αίμα την προσβολή
τους
και πως θα ζήσει έπειτα μ' αγάπη και με πλούτη
και θα 'χει τέλος ήσυχο στων γηρατειών το βάθος.
Του μίλησε κι η μάνα του που πέθαν' απ' την πίκρα
για τον λεβέντη γιόκα της που χάθηκε στα ξένα,
στις αφιλόξενες στεριές, στα μακρινά λιμάνια.
Του 'πε για τον πατέρα του, τον ξακουστό Λαέρτη,
που μαραζώνει γέροντας απ' τον καημό του γιου
του
και του ζητάει να βιαστεί να τον σφιχταγκαλιάσει,

στις τελευταίες μέρες του να είναι παραστάτης
κι όταν ο θάνατος τον βρει τα μάτια να του κλείσει.

Τα λόγια της σταλάζουνε βάλσαμο στις πληγές του
τα νιώθει σα ζεστή αγκαλιά μέσα τους να τον
κλείνουν,
να φοβερίζουν τους κακούς κι όσους τον απειλούνε
κι αυτόν να τον παινεύουνε και να τον κανακεύουν.
Και γίνεται ξανά παιδί, αμούστακο αγόρι.
Και μian ελάχιστη στιγμή, μ' ανάσα ισχνή του
χρόνου,
τρέμ' η ψυχή και ξαστοχά γλυκά τον εαυτό της.*

Πόσο πολύ θα το 'θελε πλάι της να ζαρώσει
μες στην ποδιά της να κρυφτεί, στον κόρφο της να
γείρει

---

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι* (Β' Σχεδιάσμα).

στην πεθαμένη μάνα του να βρει τη ληημοσύνη
ν' αφήσει το ταξίδι του κι όσους τον περιμένουν.

Μα η ψυχή της μάνας του όλο και ξεμακραίνει
και η φωνή της χάνεται στα βάραθρα του Άδη,
σου χρόνου την καταπακτή γκρεμίζεται για πάντα.

Και μένει ολομόναχος ο θείος Οδυσσέας
ν' ακούει τη λατρευτή ηχώ να σβήνεται στα βάθη
κι έναν αγέρα παγερό γύρω του να γρυλίζει
και ν' αλυχτάει ο Κέρβερος με τις βραχνές φωνές
του.

Ραψωδία μ

Ο Οδυσσεάς συναντά τις Σειρήνες που επιχειρούν να τον ξελογιάσουν. Ύστερα βρίσκεται αντιμέτωπος με τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη που απειλούν να κατασπαράξουν αυτόν και τους συντρόφους του.

Βγήκαν ξανά στα πέλαγα, στις θάλασσας το λίκνο,
οι μόνοι απ' τους ζωντανούς που γλίτωσαν τον
Άδη.

Ο αγέρας τότε τους γυρνά στης Κίρκης το γιατάκι.
Αυτή τους καλοδέχεται και πλούσια τους φιλεύει
κι όπως πέφτει το σούρουπο κι απλώνει' η ομίχλη

στον Οδυσσέα παράμερα το μέλλον προφητεύει,
εμπόδια φανερώνοντας που 'χουν στηθεί στον
δρόμο
και δίνοντάς του συμβουλές πώς θα τα ξεπεράσει.
'Υστερα, τ' άλλο το πρωί, άσπρο κουνάει μαντίλι,
ξεπροβοδάει τους ναυτικούς στέλνοντας τις ευχές
της.

Μα κει που καλοτάξιδο πήγαινε το καράβι
με ασυννέφιαστο ουρανό, καλόγνωμους ανέμους,
προβάλλουν από τα νερά χρυσόμαλλα κορίτσια,
που 'χουν ανθρώπινα κορμιά κι ουρές ψαριών για
πόδια
και τραγουδούνε θεϊκά, μαγεύουν τους
ανθρώπους.
Λικνίζονται στα κύματα, ψάλλουνε στα ουράνια
σε μία γλώσσα γάργαρη που το μυαλό γητεύει.

Και μια Σειρήνα ακούγεται να λέει αυτά τα λόγια:

«Έλα, Δυσσέα, σίμωσε, δεν πρέπει να φοβάσαι.
Μαζί μας θα σε πάρουμε σε μακρινό ταξίδι
χωρίς καράβια και σταθμούς, χωρίς καημούς και
πόνους,
χωρίς τον ψεύτη γυρισμό που την καρδιά ματώνει.
Θάλασσα, πικροθάλασσα και πικροκυματούσα,*
δώσ' μας το παλικάρι σου κι εμείς θε να το πάμε
σε τόπο αλαφροϊσκιωτο που οι μνήμες δεν πονάνε».

Δασκαλεμένοι οι σύντροφοι τον δένουν στο
κατάρτι
να μην μπορεί να κουνηθεί, βήμα να κάνει ρούπι.
Τα βλέμματ' αποστρέφουνε, τ' αυτιά τους τα
βουλώνουν
εικόνες να μη βλέπουνε, λόγια να μην ακούνε
κι απ' τις γλυκόλαλες γητειές γλιστράνε και
ξεφεύγουν.

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Του κυρ Βοριά* (παραλογή).

Με των Σειρήνων τις φωνές στ' αυτιά τους να
σφυρίζουν
σα να 'ναι από πολύ μακριά, απ' έναν άλλο κόσμο,
τεντώνουν το λευκό πανί, ισιώνουν το τιμόνι
και το δρομάκι παίρνουνε της θάλασσας το πλάνο,
όπου δεν έχουν τελειωμό τα πάθη κι οι παγίδες.

Δυο μέρες πέρασαν καλές με φιλικό μαιστράλι
και η καρδιά αναθάρρησε, φούντωσε η ελπίδα.
Την τρίτη μεσοπέλαγα τι βλέπουνε μπροστά τους;
Δυο τέρατα τρομαχτικά, της νύχτας εφιάλτες,
ξαπλώνουνε στη θάλασσα κάνοντας πως
κοιμούνται.

Η Σκύλλα στέκετ' απ' τη μια μ' έξι θεριά κεφάλια,
έξι κεφάλια αρπαχτικά σαν της Λερναίας Ύδρας
όπου έξι στόματα αγρυπνούν πάντοτε λιμασμένα.
Απέναντι είν' η Χάρυβδη που το νερό ρουφάει
τραβώντας μες στη δίνη του ανθρώπους και καράβια

και το ξερνά ζεματιστό σα λάβα που κοχλάζει.

Να πάνε πίσω ντρέπονται, να πάνε μπρος φοβούνται.*
Δίνει ο Δυσσέας εντολή τη Σκύλλα να περάσουν
ξυστά στον βράχο να συρθούν, προτού αυτή
ξυπνήσει,
λάμνοντας σαν την αστραπή, τρέχοντας σαν αέρας.

Μα κει που αυτοί κωπηλατούν σύρριζα στο θηρίο,
προβάλλει η Σκύλλα απ' τη σπηλιά με τα 'ξι τα
κεφάλια
βρυχάται και τεντώνεται, τα στόματα ανοίγει
και, πριν το καταλάβουνε, έξι γραπώνει άντρες.
Όλους τούς κάνει μια μπουκιά, ρεύεται κι από πάνω.

Τρόμος πέφτει στο πλήρωμα και πανικός μεγάλος,

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Το μικρό Βλασιόπουλο* («να πάει
πίσω ντρέπεται, να πάει μπρος φοβάται») (ακριτικό).

άλλος αφήνει τα κουπιά, άλλος χτυπιέται κάτω,
άλλοι ουρλιάζουν, άλλοι κλαιν, κρύβονται να
σωθούνε.

Μόν' ο Δυσσέας ατρόμητος αρπάζει το τιμόνι,
σμίγει τα μαύρα φρύδια του, πεισμώνει τη ματιά
του
κι ορθός, βαρύς, ασάλευτος, φωνάζει στους
συντρόφους,
προστάζει γρήγορο κουπί και σταθερή πορεία,
να φύγουν απ' τα τέρατα, να τρέξουν να σωθούνε.

Ραψωδία μ

Άφιξη στο νησί του Ήλιου, όπου ορισμένοι σύντροφοι του
Οδυσσέα πάνω στη μεγάλη πείνα τους σφάζουν τα ιερά μο-
σχάρια του Ήλιου και τιμωρούνται σκληρά από τους θεούς.

Έτσι λοιπόν και γίνεται, το πλοίο ξεγλιστράει,
ξεφεύγουνε οι σύντροφοι απ' τα θεριά τα δύο,
απομακρύνονται γοργά μα είναι μουδιασμένοι
από τον τρόμο που 'νωσαν, απ' τον χαμό που
ζήσαν.

Και σαν πέφτει το σούρουπο αράζουν σε νησάκι
εκεί που ζουν αμέριμνα του Ήλιου τα μοσχάρια.

Μόλις αγγίζουνε στεριά, μόλις πατάνε χώμα,
ξαπλώνουνε να κοιμηθούν, τον τρόπο να
    ξορκίσουν,
να τον βυθίσουν σ' όνειρα που μοιάζουν
    παραμύθια,
εκεί που η νύχτα ντύνεται τη μέρα και γελάει,
εκεί που ο φόβος σκιάζεται κι ο θάνατος δειλιάζει
κι όλες οι σκέψεις οι κακές και τ' άσχημα μαντάτα
γίνονται στάλες και δροσιά, μια αύρα πελαγίσια.

Την άλλη μέρα το πρωί, μόλις ο ήλιος βγήκε,
ο Οδυσσέας ορμήνεψε τους λαίμαργους
    συντρόφους
τα βόδια να μην πιάσουνε, να μην τα θανατώσουν
γιατί ήταν ζώα ιερά, του Ήλιου τα καμάρια,
που η προφητεία θέλησε ανέγγιχτα να μείνουν.

Περάσαν δυο μερόνυχτα μ' ολόγιομο φεγγάρι,
με αστροστόλιστο ουρανό και φεγγαρολουσμένο.

Η Πούλια κι ο Αυγερινός, η Άρκτος κι ο Τοξότης,
τ' αλφαβητάρι τ' ουρανού, τους ναυτικούς
    φωτίζουν.

Κι εκείνοι τ' άστρα μελετούν, τους ουρανούς
    διαβάζουν
τις πόρες να μαντέψουνε, τα σχέδια της σελήνης.
Μα τ' άστρα τούς ξεγέλασαν, τους θάμπωσε η
    σελήνη
και τα σημάδια που 'δανε λάθος τα εξηγήσαν.

Και καταγίδα ξέσπασε το τρίτο μεσονύχτι.
Σύννεφα μαύρα και πυκνά κρύβουνε το φεγγάρι
οι αέριδες μανιάζουνε, τα κύματα βοούνε
και το καράβι αιχμάλωτο στις παραλίας τ' απαγκιο.

Μέρες τριάντα κράτησε η αντάρα των ανέμων
τα τρόφιμα σωθήκανε, οι σύντροφοι πεινούσαν
κι έσβησ' η πείνα απ' το μυαλό τα λόγια του
    Δυσσέα

και πήραν την απόφαση να σφάζουν τρία βόδια.
Τα λιάνισαν, τα ψήσανε κρυφά απ' τον αρχηγό
τους
τον λόγο παρακούοντας και τον θεό αφηφώντας.
Και σαν η θύελλα κόπασε ύστερα απ' έξι μέρες
τ' άσπρο πανί σηκώνουνε να βγούνε στα πελάγη.

Ο Ήλιος όμως θύμωσε απ' την ασέβειά τους
και καβαλώντας μονομιás δρεπανηφόρο άρμα
μες στα λιβάδια τ' ουρανού ακράτητος χιμάει.
Καλπάζει πάνω από βουνά ξύνοντας τις κορφές
τους
κι όποιο βρεθεί στο διάβα του πετούμενο θερίζει.

Φτάνει στο σπίτι των θεών, στ' Ολύμπου το
παλάτι,
τον Δία βρίσκει και μ' οργή τού λέει αυτά τα
λόγια:
«Δία, πατέρα των θεών και των ανθρώπων όλων,

ρίξ' τους τ' αστροπελέκι σου και κάψ' τους στην
πυρά του,
αλλιώς σ' το λέω καθαρά κι υπογραφή σου βάζω
θα σβήσω όλα τα φώτα μου, θα κρύψω τις φωτιές
μου,
θα σκώσω μαύρα λάβαρα, μαύρα θα βάλω ρούχα
και τους θνητούς πάνω στη γη θ' αφήσω στο
σκοτάδι».

Κάθει' ο Δίας στον θρόνο του και λούζεται στο
φως του.

Παίρνει το κιάλι το μακρύ, το πλοίο ξεχωρίζει
σε θάλασσα ακύμαντη να πλέει ασφαλισμένο.
Σωπαίνει κι αφουγκράζεται χαρούμενες κουβέντες,
οι άντρες αστειεύονται και πιάνουν το τραγούδι
χορτάτοι κι αισιόδοξοι πως στην πατρίδα φτάνουν.

Γελάει ο Δίας τρανταχτά και τρέμει ο κόσμος όλος,
πόσο κουτοί είν' οι άνθρωποι και πόσο αλαζόνες,

κι αμέσως βάνει μια φωνή και κάνει ένα σινιάλο,
προστάζει τους αέρηδες άγριο χορό να στήσουν
και αμολάει τον κεραυνό απάνω στο κατάρτι.

Μπόρα δεν είδε άνθρωπος παρόμοια να χτυπάει
το ξύλινο πλεύμενο και να τ' ανεμοδέρνει,
να σπάει το κατάρτι του, να σκίζει τα πανιά του
—χάρτινο σα να ήτανε, μικρών παιδιών παιχνιδι—
κι αφού το ρίχνει άστοργα στις γλώσσες των
κυμάτων,
να το βυθίζει στη στιγμή της θάλασσας τον πάτο
γεμίζοντάς την πτώματα, κορμιά ξεψυχισμένα,
καρβουνιασμένα απ' τη φωτιά του κοσμοσείστη
Δία.

Μόν' ο Δυσσέας ζωντανός μέσα σε πεθαμένους
αδράχνει ένα κούτσουρο που 'μειν' απ' το κατάρτι
κι ανάμεσα στα κύματα που κονταροχτυπιούνται
γαντζώνει' από πάνω του μ' όλη τη δύναμή του.

Τα κύματα σηκώνονται θηρία να τον φάνε.
Πότε τον καταπίνουνε μέσα στην άβυσσό τους,
πότε τον αρμενίζουνε στα πιο κρημνά τους ύψη,
να βλέπει από κει ψηλά ν' ασπρίζουν οι αφροί τους
μέχρι την άκρη του ματιού, τ' ορίζοντα το τέρμα.

Μέρες εννιά τον δέρνουνε, αλύπητα χτυπάνε
κι αυτός ο δόλιος άφαγος χωρίς νερό και ύπνο
τρέμοντας απ' το κρύο του με λιγοστές δυνάμεις
από τον κόσμο χάνεται μέσα σε παραζάλη
στης μνήμης τον λαβύρινθο παραπατάει, ξεχνιέται.

Προβάλλει η γυναίκα του στα κάτασπρα ντυμένη,
έχει λυμένα τα μαλλιά, ολόγυμνα τα πόδια
και τα μεγάλα μάτια της μ' όρκους πλημμυρισμένα.
Αγγίζει τ' ακροδάχτυλα, στην αγκαλιά την κλείνει
και τη γεμίζει με φιλιά, της κάνει χίλια χάδια,
χάνεται μες στον κόρφο της, τις ευωδιές της παίρνει
και της γελά χαρούμενα σαν να 'τανε παιδάκι.

Ύστερα τον Τηλέμαχο τρέχει να συναντήσει,
όπως όταν τον άφησε τριών μηνών μικράκι.
Σ' ένα χωράφι απέραντο γεμάτο χαμομήλια
τον ταχταρίζει, του γελά και του γλυκομιλάει.

Πόσο ποθεί, πώς θα 'θελε στο σπίτι να γυρίσει
απ' τον φριχτό τον θάνατο που παραδίπλα στέκει
σα σκιάχτρο που το στήσανε στην άκρη ενός
    πασσάλου

και που στη μέση τ' ωκεανού το 'μπηξε ο Ποσειδώνας
να ξέφευγε πώς θα 'θελε, κρυφά να ξεγλιστρήσει
και στους αγαπημένους του να γύριζε και πάλι!
Μα οι θεοί το θέλησαν να μην πεθάνει έτσι.

Μόλις η μέρα η δέκατη φάνηκε στο κατώφλι
κι ερόδισε η ανατολή και ξημερώνει η δύση
γλυκοχαράζουν τα βουνά κι ο Αυγερινός τραβιέται,*

* Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι *Ο γυρισμός* («ερόδισε...») (παραλογή).

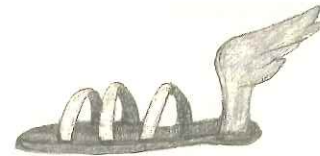
σ' ένα νησί πανέμορφο τα κύματα τον βγάζουν
κι οι πονηροί τον ρίχνουνε σε μιας θεάς τα πέπλα,
της Καλυψώς με τ' όνομα, που όλα καλά τα είχε.

Ήταν ωραία η Καλυψώ, λευκή σαν άγριο κρίνο,
μακρυμαλλούσα και σγουρή, ψηλή, κυπαρισσένια.
Στόλιζε το κρεβάτι της μ' ολόασπρες δαντέλες,
είχε σπηλιά ολόδροση, κήπους ευωδιασμένους
και μία θέση στην καρδιά για τον γενναίο άντρα,
τις νύχτες μ' άγριο χιονιά παρηγοριά να βρίσκει.
Σαν ξαφνικά τον ξέκρινε ξέπνοο, ξεθεωμένο,
βέλος αγάπης λάβωσε τη λεύτερη καρδιά της.

Ο Οδυσσέας κατάκοπος στο στρώμα της
    κουρνιαίζει,
τη δίψα του ξεδίψασε στου κήπου της τις στέρνες,
την πείνα του τη χόρτασε με φρούτα της αυλής της
και στη ματιά της ξόρκισε τον φόβο του θανάτου.
Μαζί της τότε κράτησε εφτά γεμάτα χρόνια.

Ραψωδία α

Οι θεοί κάνουν την πρώτη τους συνέλευση, στην οποία αποφασίζουν να βοηθήσουν τον Τηλέμαχο να ανδρωθεί. Στέλνουν τη θεά Αθηνά να τον βγάλει από τη θλίψη και την παθητικότητά του.

Σαν έκλεισε ο έβδομος κι ήρθε το πλήρωμά του
συγκεντρωθήκαν οι θεοί στ' Ολύμπου το παλάτι
και φάγανε και ήπιανε νέκταρ και αμβροσία
και την κουβέντα πιάσανε για των θνητών τη
μοίρα,
πώς να μοιράσουν τη ζωή και πώς τον θάνατό τους
και ποιο κομμάτι θα 'πρεπε να πάρει ο Δυσσέας.

Τα 'παν, τα συζητήσανε κι ύστερα αποφασίσαν
πως ήρθ' η ώρα κι η στιγμή στη γη του να γυρίσει.

Στέλνουνε τη θεά Αθηνά στον γιο της Πηνελόπης
ένα ταξίδι να του πει πως έπρεπε να κάνει,
ένα ταξίδι μακρινό στην Πύλο και στη Σπάρτη,
στους αρχηγούς των Αχαιών να τους καλωρωτήσει
μην ειδαν τον πατέρα του, μην ξέρουν να του πούνε
αν ζούσε ή αν πέθανε, αν θα τον ανταμώσει,
του Οδυσσέα τον γυρισμό έτσι να ετοιμάσει
και μέσα του να αντρωθεί για να τον συναντήσει.

Αλλάζει τότε η Αθηνά, μορφή ανθρώπου παίρνει,
του Μέντη, άρχοντα γνωστού, φίλου του Οδυσσέα,
και με σαντάλια φτερωτά και χρυσοκεντημένα
από τον Όλυμπο ψηλά πετάει για την Ιθάκη
και βρίσκει τον Τηλέμαχο να στέκεται μονάχος
παράμερα να κάθεται απ' όλους τους μνηστήρες
πολύ θλιμμένος, σκεφτικός, μέσα σ' αχλή ονείρου.

Φαντάζεται μες στ' όνειρο πως ο Δυσσέας γυρνάει
ασπιδοφόρος, πάνοπλος, αφέντης του σπιτιού του,
να γδικηθεί πανέτοιμος τους άμυαλους μνηστήρες.

Τον ξένο υποδέχεται και τον περιποιείται
και σα σε φίλο καρδιακό όλα τα μολογάει:
«Ξένε μου, κι αν εδάκρυσα, κι αν βαριαναστενάζω,*
έχω θυμό απύθμενο που πνίγει την ψυχή μου
γι' αυτούς που καλοκάθονται παρείσακτοι στο
δώμα,
γλεντοκοπούν κι αδιάντροπα τη μάνα μου
κοιτάζουν,
μα και για με που δεν μπορώ τα ηνία να κρατήσω
από πατέρα ορφανός είκοσι χρόνια τώρα
κι ανέχομαι να σπαταλούν το πατρικό το βιος μου
και ντροπιασμένος δέχομαι τις τόσες προσβολές
τους».

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι Ο γυρισμός (παραλογή).

Η Αθηνά η πάνσοφη στα μάτια τον κοιτάζει,
μ' ένα της βλέμμα διαπερνά τη σκυθρωπή ψυχή
του,
στα βάθη της τ' απάτητα ρίχνει την άγκυρά της
κι απ' τα πανούργα δίχτυα της ξεμπλέκει αυτά τα
λόγια:
«Άντρας σωστός πια έγινες, μεγάλωσες, παιδί μου,
κορμοστασιά λεβέντικη, βλέμμα αντρειωμένου
αντάξιος γιος φαίνεσαι πια του ζηλευτού Δυσσέα
και ικανός στο χάος αυτό τάξη να επιβάλεις.
Να διώξεις τ' αρχοντόπουλα που κλέβουνε το βιος
σου,
να στείλεις και τη μάνα σου στον σεβαστό παππού
σου,
αν θέλει αυτή να παντρευτεί, κείνος να την
προικίσει.
Και βιάσου εσύ κι ετοίμασε ορθόπλωρο καράβι
και για ταξίδι κίνησε στων Αχαιών τα κάστρα
σ' εκείνους που πολέμησαν στο πλάι τ' Οδυσσέα».

Είπε και σαν ακόντιο που υψώνεται με φόρα
και πριν προλάβεις να το δεις χάνετ' από τα μάτια,
έτσι τινάχτηκε μεμιάς η Αθηνά η Παλλάδα,
σκόνη χρυσή αφήνοντας πίσω απ' το πέταγμά της.

Άφωνος ο Τηλέμαχος έμεινε να κοιτάζει,
την προίκα της καλής θεάς νιώθοντας στο κορμί
του,
καθώς το μπόι του ψήλωσε απότομα δυο πήχες
και περηφάνια ανείπωτη φούσκωσε την ψυχή του
κι αισθάνθηκε πρώτη φορά γιος του τρανού
Δυσσέα,
σαν έτοιμος από καιρό για τη μεγάλη ευθύνη
κι όλες παρθήκαν μέσα του μεμιάς οι αποφάσεις.

Ραψωδία ε

Μετά τη δεύτερη συνέλευση των θεών, ο Ερμής πετάει για το νησί της Καλυψώς για να της μεταφέρει τη θέλησή τους ν' αφήσει τον Οδυσσέα ελεύθερο να γυρίσει στην πατρίδα του.

Όσο ο Τηλέμαχος γυρνά στις ξενιτιάς τα μέρη
μιλώντας με τους άρχοντες, γνωρίζοντας τον κόσμο,
πληροφορίες συλλέγοντας και για τον Οδυσσέα,
μαζεύονται οι ολύμπιοι και πάλι συζητούνε
κι η Αθηνά η γλαυκόματη εκείνον τους θυμίζει
που παραμένει αιχμάλωτος στις Καλυψώς τα
πέπλα.

Στέλνουνε τότε τον Ερμή, του Δία μαντατοφόρο,
να πει στην όμορφη θεά να τον ελευθερώσει.

Του ταχυδρόμου τη στολή γοργά ο Ερμής φοράει,
τα πέδιλα με τα φτερά, το φτερωτό καπέλο,
την τσάντα με τα γράμματα περνάει στον λαιμό του
και χύνεται σαν το πουλί στο πέλαγο τα πλάτη
σα γλάρος που ζυγιάζεται στο κύμα ακροπατώντας.

Φτάνει λοιπόν καμαρωτός στης Καλυψώς τα μέρη,
περίτεχνα προσγειώνεται στο κήπου της τη χλόη
κι άφωνος μένει να κοιτά, βουβός για να θαυμάσει.
Μάγεμα η φύσις κι όνειρο στην ομορφιά και χάρη.*

Η αγράμπελη σκαρφάλωνε στους τοίχους της
σπηλιάς της

---

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Β' Σχεδίασμα).

μπλεγμένη μέσα στον κισσό και μες στις άγριες
φτέρες,
μες σ' ανθισμένες πασχαλιές και μοσχομυρωδάτες.
Θάμνοι από δεντρολίβανο φουντώνουνε τριγύρω,
δάφνες ψηλές κι ευκάλυπτοι σκορπίζουν τ' άρωμά
τους
και κυπαρίσσια και μυρτιές φτιάχνουνε μονοπάτια
π' ανάμεσά τους τρέχουνε φλύαρα τα ρυάκια,
τρέχουν εδώ, τρέχουν εκεί και κάνουν σαν αηδονία.*

Σα σ' όνειρο να ξύπνησε βάδισε σασιτισμένος
κι ακούει πουλιά να κελαηδούν κι ακούει πουλιά να
λένε.**
«Τι τυχεροί που 'ναι οι θεοί, έγνοιες να μην τους
τρώνε,

---

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Γ' Σχεδίασμα).

** Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Του νεκρού αδελφού* («ακούν πουλιά να κελαηδούν, ακούν πουλιά να λένε») (παραλογή).

να μην τους φτάνει ο θάνατος, να μη ριζώνει
η θλίψη,
τι στην ανθρώπινη ζωή ο πόνος περισσεύει».

Άκουσ' ο φτερωτός Ερμής κι έσκυψε το κεφάλι
και σκεφτικός πλησίασε τ' άνοιγμα της σπηλιάς
της.

Και μες στη σκιά που φούντωσε και κλει δροσιές και
μόσχους*

βρήκε τη λυγερή θεά να γνέθει με τη ρόκα,
π' αφού πρώτα τον φίλεψε για να τον ξεκουράσει,
άκουσε όλο προσοχή τους ορισμούς του Δία.

Μα σαν ο φτερωτός Ερμής τα λόγια του αποσώνει
κι ευθύς το γράμμα των θεών τής δίνει
σφραγισμένο,

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Β' Σχεδιάσμα).

η Καλυψώ πετάγεται τραβώντας τα μαλλιά της,
γουρλώνοντας τα μάτια της και τον θεό
απειλώντας:

«Ανάθεμά σας τους θεούς, μας βάλατε στο μάτι.
Θεά αντάμα με θνητό να δείτε δεν μπορείτε.
Πόσο σ' ανθρώπους μοιάζετε, ζηλεύετε, φθονείτε
και παίρνετε εκδίκηση για τη χαρά των άλλων.
Ξεχνάτε πως τον έσωσα, τον τράβηξα απ' το κύμα,
την αγκαλιά μου τ' άνοιξα, του 'δωσα την καρδιά
μου,
πόνους με μένα ξέχασε και τον χαμό συντρόφων.
Όμως, το ξέρω, αρνήθηκε αγέραςτος να μείνει,
νέος κι ωραίος σα θεός μαζί μ' εμέ να ζήσει.
Ποιος άνθρωπος δε θα 'θελε να 'χει μια τέτοια χάρη;
Μ' άλλο να κάνω δεν μπορώ παρά να τον
βοηθήσω,
να υπακούσω στους θεούς, στις προσταγές του Δία,
του Δία του παντοκράτορα που τη φωτιά
κρατάει».

Είπε και βγήκε απ' τη σπηλιά και κίνησε να πάει
στο περιγιάλι το κρυφό κι άσπρο σαν περιστέρι*
όπου ο Δυσσέας έστεκε κι αγνάντευε τον δρόμο,
τον δρόμο εκείνο τον πλατύ που 'βγαζε στην
Ιθάκη.

Και δάκρυζαν τα μάτια του, χτυπούσε κι η καρδιά
του
κι ο πόνος για τον γυρισμό στα σωθικά αντηχούσε.

Τότε προβάλλει η Καλυψώ μέσα από τ' αρμυρίκια,
κρύβοντας τη λαχτάρα της, μάτια χαμηλωμένα,
και με μισόσβηστη φωνή, μα με σταράτα λόγια
μιλάει στον πολυπλόνητο, στον πολυαγαπημένο:
«Τα σπλάχνα σου κι η θάλασσα ποτέ δεν ησυχάζουν».**

* Στίχοι από το ποίημα του Γιώργου Σεφέρη *Άρνηση*. Δεν πρόκειται
για δεκαπεντασύλλαβο αλλά για έναν οκτασύλλαβο κι έναν
επτασύλλαβο που ενώθηκαν σ' αυτό το σημείο.

** Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι (Β' Σχεδιάσμα)* («τα σπλάχνα μου κι η θάλασσα
ποτέ δεν ησυχάζουν»).

Ξέρω, Οδυσσέα, ποιος καημός κρυφά σε σιγοτρώνει
και πήρα την απόφαση να σε ξεπροβοδίσω,
να σε βοηθήσω, δύσμοιρε, να φτιάξεις μια σχεδία,
να τη φορτώσω τρόφιμα, νερό για το ταξίδι
και στα βαθιά τα πέλαγα να δώσω την ορμήνια
κύμα να μη σ' αγριευτεί, τ' αεράκι να φυσάει
στα καλοτάξιδα πανιά η αγάπη μου πυξίδα».

Έτσι λοιπόν και γίνηκε και σάλπαρε ο Δυσσέας
από τη σίγουρη αγκαλιά στ' αβέβαιο του πελάγου.
Ανοιχτηκε κι η θάλασσα κουνούσε τη σχεδία
σαν κούνια ενός μικρού παιδιού που το καθησυχάζει.

Μα ξάφνου από μακριά να σου ο Ποσειδώνας
π' από την Αφρική γυρνά, απ' την Αιθιοπία,
τη θαυμαστή του τρίαينا κρατώντας για τιμόνι,
που οι Κύκλωπες την έφτιαξαν και δώρο τού την
πήγαν
και που τα κύματ' έσκιζε και τον καιρό αφηφούσε.

Τον βλέπει κι εξοργίζεται, μαυρίζει απ' το κακό του
και με θυμό την τρίαινα κι ορμή ταρακουνάει
της ανοιχτής της θάλασσας να ταραχτεί η γαλήνη,
ν' αναδευτεί ο πάτος της, ν' αφρίσουν τα νερά της
το καλοδούλευτο σκαρί σκληρά να μαστιγώσουν
στα σκοτεινά τα βάθη της να το καταποντίσουν.

Μπροστά σ' αυτή τη μάνητα λυγίζει ο Δυσσέας,
δειλιάζει και λιποψυχά, δεν έχει άλλο κουράγιο
με τον θεό να μετρηθεί στου πέλαγου τ' αλώνια.

Η Κόλαση πάντ' άγρυπνη του στήθηκε τριγύρου,*
στέλνει κοπάδι δαίμονες στο καρυδότσουφλό του
που χείμαρρους νερών πετούν και το
σκαμπανεβάζουν
τον Οδυσσέα σκεπάζουνε, του παίρνουν την ανάσα.

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ο Πόρφυρας*
(«... σου στήθηκε τριγύρου»).

Μα κει που ο δόλιος την ψυχή νιώθει να
φτερουγίζει
και να πετάει μακριά, ίσα στον άλλον κόσμο
ομπρός του ιδού που βρέθηκε μια φεγγαροντυμένη.*
Έχει θωριά αρχοντική, χρυσά 'ναι τα μαλλιά της,
κι είναι το φως του φεγγαριού διάφανο φόρεμά
της,
φως που πατεί χαρούμενο τον Άδη και το χάρο.**
Λάμψη αντιφέγγει γύρω της, τη νύχτα κάνει μέρα
και τη βουή της θάλασσας, το μένος των κυμάτων
κοπάζει αμέσως και σιωπή τριγύρω βασιλεύει.

Μένει βουβός ο ναυαγός, έκπληκτος να θαυμάζει.
Την κοίταζε ο βαριόμοιρος, τον κοίταζε κι εκείνη,**
και σα μητέρα στοργική, σαν κόρη αγαπημένη,

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ο Κρητικός*.

** Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι (Β' Σχέδιασμα)*.

*** Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ο Κρητικός*.

σαν την καλή νεράιδα που ζει στο παραμύθι
στου δάσους μέσα τα κλαδιά, στων ποταμών τις
όχθες,
τ' απλώνει τ' άσπρο χέρι της και του γλυκομιλάει:
«Πώς κι ο θεός της θάλασσας χολώθηκε μαζί σου;
Γιατί σου σπέρνει βάσανα, κακό σου μελετάει;
Γρήγορα δέσε στον λαιμό ετούτο το μαντίλι
σα φυλαχτό να σ' οδηγεί, τον δρόμο να σου
δείχνει».

Κι από το πέλαο που πατεί χωρίς να το σουφρώνει,*
πισωπατώντας χάθηκε στ' ορίζοντα το βάθος
η Λευκοθέα των ωκεανών, των ναυαγών
προστάτης.

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ο Κρητικός*.

Ραψωδία ζ

Ο Οδυσσεάς φτάνει στο νησί των Φαιάκων όπου συναντάει
τη βασιλοπούλα Ναυσικά, η οποία θαρραλέα του δίνει συμβουλές και τον οδηγεί στην πόλη της για να του προσφέρουν οι γονείς της φιλοξενία.

Με το μαντίλι στον λαιμό και κόντρα στον αέρα
παλεύει με τα κύματα ολόκληρο το βράδυ,
ώσπου μέσα στο σύθαμπο, στ' Αυγερινού την ώρα,
βλέπει μπροστά στα μάτια του βράχους απέναντί
του,
βράχους γκρεμούς θεόρατους όπου το κύμα σκάει
κι όπου δεν έχει να πιαστεί πάνω να σκαρφαλώσει.

Μα το μαντίλι στον λαιμό πάλι τον εμψυχώνει
και κολυμπώντας βρίσκεται σε ποταμού το στόμα.
Τα μάτια του δακρύζουνε, στον ποταμό προσπέφτει
και τον χίλιο παρακαλεί το ρέμα του να κόψει
τον Οδυσσέα να λυπηθεί τον θαλασσοδαρμένο
να τον αφήσει ν' ανεβεί αντίθετα στην κοίτη.

Έτσι λοιπόν και γίνεται και φτάνει ο Δυσσέας
σ' όχθη με φουντωτές ελιές, θάμνους και
κυπαρίσσια
και φτιάχνει μια ζεστή φωλιά μέσα σε στρώμα
φύλλων
και πέφτει για να κοιμηθεί ψόφιος, ξεψυχημένος.

Ωρα πολλή κοιμήθηκε στου ποταμού το πλάι,
μα ξαφνικά τότε ξυπνούν ξεφωνητά και γέλια.
Είναι η πανώρια η Ναυσικά, τ' Αλκίνοου
θυγατέρα,
που των Φαιάκων βασιλιάς και της Αρήτης άντρας

ήτανε σ' όλους ξακουστός σα δίκαιος κυβερνήτης.

Η κόρη ξύπνησε νωρίς και με τις παρακόρες
πήρε τα ρούχα τα υφαντά στον ποταμό να πλύνει,
κάνοντας ό,τι πρόσταξε η Αθηνά η Παλλάδα
που σ' όνειρο νυχτερινό με τη μορφή μιας φίλης
τής φανερώθηκε κρυφά να την καθοδηγήσει,
έχοντας σχέδιο κατά νου να σώσει τον Δυσσέα.

Αλαφιασμένος ξύπνησε λοιπόν ο Οδυσσέας
μέσ' από λήθαργο βαθύ, της λήθης το λημέρι,
και κρυφοβλέπει απ' τα κλαριά, τα φουντωμένα
φύλλα,
μία παρέα κοριτσιών ξένοιαστα να γελούνε.
Και φάνηκαν σγουρά μαλλιά και μακριές πλεξίδες
έλαμπε και το πρόσωπο καλύτερ' απ' τον ήλιο.*

* Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι Ο κριματισμένος (παραλογή).

Θέλει ορθός να σηκωθεί, θέλει να τους μιλήσει
μα σκέψεις που τρυπώνουνε αμέσως στο μυαλό του
τον κάνουνε να μείνει εκεί στη φυλλωσιά

σκυμμένος:

«Μα είμαι ολοτσιτίσιδος, βρόμικος, αγριεμένος,
θα 'μαι και μαυρομούτσουνος με τα μαλλιά μου
δάσος,
τα γένια μου αγκαθωτά σα φράχτης από κάκτους.
Και πώς να βγω όξ' αποδώ και πώς να τους
μιλήσω;».

Τρέχει στα τέσσερα σκυφτός στους διπλανούς τους
θάμνους,
κόβει 'να πράσινο κλαρί τη γύμνια του να κρύψει
και παρουσιάζεται δειλά στων κοριτσιών τα μάτια.

Αυτά σαστίζουν, σκιάζονται, φωνάζουνε και
τρέχουν
σα να 'δαν δαίμονα φριχτό, γέροντα ασχημομούρη,

μεμιάς πίσω απ' τα λιόδεντρα βιάζονται να
κρυφτούνε.

Μα η Ναυσικά η πανέμορφη δε δείχνει να
φοβάται.

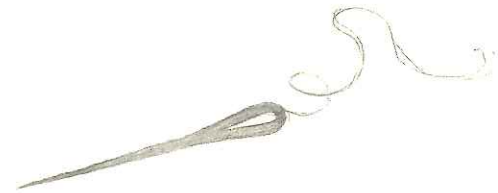
Κυπαρισσένια στέκεται και θαρραλέα ρωτάει:

«Ξένε, πώς βρέθηκες εδώ μες στην ακτή μονάχος;
Το πλοίο σου ναυάγησε; Οι σύντροφοι χαθήκαν;
Πες μου πού πήγαινες εσύ και ποιος σε περιμένει;
Εδώ θα βρεις απαντοχή, απάνεμο λιμάνι,
ο Αλκίνοος ο πατέρας μου μπορεί να σε συντρέξει
και το νησί όπου πατάς να σε φιλοξενήσει.

Μα πρώτα να σε λούσουμε και ν' αλειφτείς με λάδι,
αυτά τα ρούχα τα υφαντά ύστερα να φορέσεις
κι ακολουθώντας μας πεζός έμπα μες στο παλάτι,
ικέτης της μητέρας μου ζήτησ' αυτά που θέλεις».

Ραψωδία η

Ο Οδυσσέας φτάνει στην πόλη των Φαιάκων. Προσπέφτει
ικέτης στη βασίλισσα Αρήτη και τον βασιλιά Αλκίνοο, ζητά
τη βοήθειά τους και τους διηγείται τις περιπέτειές του.

Ο Οδυσσέας πλύθηκε, αλείφτηκε με λάδι
και στο παλάτι έφτασε τ' αμάξι ακολουθώντας
μέσα σ' ομίχλη πρωινή καλοπροφυλαγμένος,
όπου η Παλλάδα η Αθηνά τον έκρυψε απ' τον
κόσμο.

Στα πόδια της βασίλισσας με σεβασμό προσπέφτει,
με μελιστάλαχτη φωνή και με μειλίχιους τρόπους

φιλοξενία τής ζητά, συμπόνια τής γυρεύει.

Κι όταν η μέρα έκλεισε τα ματοτσινόρα της
κι ήρθε το βράδυ βιαστικό, έπεσε κρύα η νύχτα,
τα πάθη του εξιστόρησε, τα βάσανά του είπε.

Λεπτούλα κόκκινη κλωστή τυλίγει στην ανέμη,
κλότσο τής δίνει γρήγορα ν' αρχίσει παραμύθι
με Λαιστρυγόνες, Κύκλωπα, Σειρήνες, με τη
Σκύλλα,
με Κίρκη και με Καλυψώ, με τ' Ήλιου τα
θρεφτάρια.

Γεμίζει η νύχτα με σκιές, καλπάζει η φαντασία,
φωνές στους τοίχους σέρνονται, ψίθυροι
τριγυρίζουν,
μυστήρια πλάσματα θρηγνούν, τέρατα
ξεπροβάλλουν
κι όλοι βουβοί κι αμίλητοι μ' ορθάνοιχτο το στόμα

κρέμοντ' από τα χείλη του, σα μαγεμένοι ακούνε.
Κι η Αρήτη, η βασίλισσα, τα δάκρυα σκουπίζει
κι η Ναυσικά τότε κοιτά κι η ζήλια της θεριεύει
που έναν άντρα σαν κι αυτόν άλλη θα τον
χαιρόταν.

Εκείνη η μέρα πέρασε και η άλλη ξημερώνει,*
κι αυτή περνάει γρήγορα, ξανάρχεται το βράδυ
και δίπλα κει στη χόβολη μες στις σιωπής τα πέπλα
ο Οδυσσέας ανιστορεί τι πέρασε, τι είδε.

Τρεις νύχτες τα διηγούντανε, τρία βράδια
ανιστορούσε,
το τέταρτο η Ναυσικά δειλά τότε πλησιάζει,
μέσα στα μάτια τον κοιτά με θαυμασμό μεγάλο
και με φωνή τρεμάμενη του λέει αυτά τα λόγια:
«Η μάνα μου μ' ανάθρεφε, γλυκά με κουναρούσε

* Στίχος από τον *Ερωτόκριτο* του Βιντσέντζου Κορνάρου.

να μεγαλώσω σα δεντρί, ν' ανθίσω σα λουλούδι,
μιας άνοιξης ξημέρωμα να βγω με τα καλά μου
από την πόρτα της αυλής τον κόσμο ν' αντικρίσω
κι έναν λεβέντη ξακουστό άντρα μου να διαλέξω.
Έφτασε η ώρα κι η στιγμή π' όλοι μού μελετούσαν
σκίρτησ' η δόλια μου η καρδιά και μου 'πε τη
βουλή της.

Σένα να πάρω γι' άντρα μου με πρόσταξ' η καλή
μου,

να γένει τούτο το νησί καινούρια σου πατρίδα,
να γένω γω η γυναίκα σου η πολυαγαπημένη,
να γένω κι ασημόκουπα να πίνεις το κρασί σου,
εσύ να πίνεις το κρασί κι εγώ να λάμπω μέσα».*

Μα του Δυσσέα η ψυχή είχε σαλπάρει κιόλας,
μονάχη της ταξίδευε μες στ' αφρισμένο κύμα
να πάει μια ώρα αρχύτερα να φτάσει στην Ιθάκη.

* Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι *Χωρισμός* (της ξενιτιάς).

Έτσι λοιπόν ο Αλκίνοος του δίνει ένα καράβι
με ναυτικούς παλαιίμαχους, με γέρο καπετάνιο.
Περίλυπος του πρόσφερε δώρα πολλά κι ωραία
σκεύη χρυσά, υφάσματα και κεντητά στολίδια
κι ως την ακτή κατέβηκε να τον κατευοδώσει
χίλια καλά τ' ευχήθηκε και ευτυχία μεγάλη.

Μες στο καράβι του 'στρωσαν οι σκλάβες να
ξαπλώσει

να πέσει να ξεκουραστεί, ο ύπνος να τον πάρει
και σαν πολύπειρος γιατρός γοργά να τον
γιατρέψει

από τα πάθη που 'ζησε, απ' τους καημούς που πήρε
και των συντρόφων τον χαμό να σβήσει απ' το
μυαλό του.

Μα ο Δυσσέας αγνάντευε τον ουρανό με τ' άστρα
και τη ζωή σκεφτότανε, τη μοίρα των ανθρώπων,
του χρόνου τα γυρίσματα και τις βουλές του Δία.

Τι είναι θεός, τι μη θεός και τι τ' ανάμεσό τους;*

Γλιστρούς' η νύχτα ήρεμη, φουσκώναν τα πανιά
της
και το καράβι τ' όμορφο, το λεπτοδουλεμένο
σαν το γεράκι πέταγε ακράτητο στο κύμα
σαν άλογο χλιμίντριζε στου πέλαγου τη ράχη.

Εγίνηκε ο ουρανός γυαλί κι η θάλασσα καθρέφτης**
και πριν ο Αυγερινός φανεί μες στον ουράνιο θόλο
ένα νησί αχνοφάνηκε στο βάθος του πελάγου.
Τότε ο ύπνος σφάλισε τα μάτια του Δυσσέα
αφού πρώτα τα σκούπισε με μαλακό σεντόνι
τα σκούπισε, τα χάιδεψε γιατί' ήταν βουρκωμένα.

* Στίχος από το ποίημα του Γιώργου Σεφέρη *Ελένη*.

** Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Τρεις καλογέροι Κρητικοί*
(παραλογή).

Σα φανερώθηκε η αυγή ντυμένη δροσοστάλες,
οι ναύτες βγάζουν σιωπηλά το στρώμα του

Δυσσέα

και το ξαπλώνουν στην ακτή της λατρευτής
Ιθάκης.

Μα ο θεός της θάλασσας που καιροφυλακτούσε
απ' τον γαλάζιο θρόνο του στ' αμέτρητά της βάθη
τους Φαίακες να γδικηθεί σκληρά αποφασίζει
για το καλό που κάνανε στον πιο μεγάλο εχθρό
του.

Κρυμμένος κι απροσπέλαστος στο καταφύγιό του,
ταμπουρωμένος για καλά μες σε γιγάντιο στρείδι,
στέλνει ένα σύννεφο αλατιού απάνω στο καράβι
που το σκεπάζει ολόκληρο σαν κάτασπρο σεντόνι
και μαρμαρώνει στη στιγμή τους ναύτες και το
πλοίο.

Έτσι το πλοίο έμεινε στη μέση του πελάγου
τιμωρημένο άσπλαχνα από τον Ποσειδώνα
μες στ' αλμυρό του σάβανο για πάντα πετρωμένο,
κρυσταλλωμένο κι άψυχο να βρέχει' απ' το κύμα
τραβώντας όλη πάνω του την άδικη κατάρα.

Ραψωδία ν

Ο Οδυσσέας φτάνει στην Ιθάκη. Εκεί θα τον προϋπαντήσει
η Αθηνά και θα τον βοηθήσει να οργανώσει τις σκέψεις και
τις κινήσεις του.

Σε λίγο η αυγή ψιθύρισε στ' αυτί του Οδυσσέα,
στέλνοντας δίπλα του πουλιά που γλυκοτιτιβίζουν,
πως ήρθε η ώρα κι η στιγμή το φως να δει της
μέρας.

Ανοίγει αυτός τα μάτια του, κοιτάζει σαστισμένος
τα κρίνα πίσω απ' την ακτή, τα λιόδεντρα σα δάσος

κι ανάμεσά τους διάσπαρτα λιγνά τα κυπαρίσσια.
Και τον αέρα μύρισε, την ευωδιά των σπάρτων,
τον τρόπο που 'σμιγε γλυκά η αλμύρα με το πεύκο.
Κι όλες αυτές οι ευωδιές μπήκαν στο περιβόλι,
στο περιβόλι της ψυχής το μοσχαναθρεμμένο.*

Στο πλάι έπεσε μεμιάς, αγκάλιασε το χώμα
το πήρε μες τις χούφτες του κι έκλαψε πονεμένα:
«Νησί πικρό, νησί γλυκό, νησί τυραγνισμένο,
εσύ της θάλασσας ρυθμός, ολάνθιστο κλωνάρι**
σκύβω το χώμα σου φιλώ, σκύβω και προσκυνώ
σε».

Τότε προβάλλει η Αθηνά που τον μεταμορφώνει
σε γεροντάκι πάμφτωχο, σε κουρελή ζητιάνο,

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Γ' Σχεδιασμα).

** Στίχοι από το ποίημα του Γιάννη Ρίτσου *Ύμνος και θρήνος για την Κύπρο*.

το μυστικό του γυρισμού να μείνει φυλαγμένο
σ' ένα σεντούκι χάλκινο και τριπλοκλειδωμένο,
κανείς να μην υποψιαστεί πως είναι ο Δυσσέας
μέχρι να έρθει η στιγμή η αλήθεια πια να λάμψει.
Γρήγορα του υπόσχεται πως θα φανεί ο γιος του
απειράχτος γυρίζοντας απ' το μακρύ ταξίδι
να μελετήσουνε μαζί τον φόνο των μνηστήρων.

Ύστερα αμέσως τον βοηθά τα δώρα του να κρύψει
στις κρύπτες μιας βαθιάς σπηλιάς με βρύα
καλυμμένης,
τα δώρα που οι Φαίακες φορτώσαν στο καράβι,
τον ξακουσμένο ξένο τους μ' αυτά να προβοδίσουν,
σφραγίζοντας παντοτινά τη δυνατή φίλια.

Ραψωδία π

Ο Οδυσσέας μεταμορφωμένος από την Αθηνά σε ζητιάνο φτάνει στην καλύβα του βοσκού του Εύμαιου, φιλοξενείται, μαθαίνει απ' αυτόν όσα γίνονται στο παλάτι και συναντιέται με τον γιο του.

Μασκαρεμένος ξεκινά, δασκαλεμένος φεύγει
ο ταξιδιώτης της ζωής, ο Οδυσσέας του νόστου,
να πάει να βρει του Εύμαιου το φτωχοκαλυβάκι,
τ' Εύμαιου του χοιροβοσκού, πιστού του υπηρέτη,
να μάθει τα καθέκαστα, τι γίνεται στη χώρα
πώς πάει το παλάτι του, ο γιος του κι η γυναίκα.

τον χρόνο κοροϊδεύοντας, τους άντρες ξεγελώντας
την ώρα αποδιώχνοντας που πρέπει να διαλέξει
ποιον από τους ομορφονιούς θα κάνει σύντροφό
της.

Την άλλη μέρα, χάραμα, προτού καλά φωτίσει,
όπως σωπαίνουν τρώγοντας στο χαμηλό τραπέζι,
οι σκύλοι δεν αλύχτησαν μα βήματα ακουστήκαν
κι ο γέροντας σηκώθηκε να δει τον επισκέπτη.

Μόλις κοιτάζει στην αυλή τού πέφτει το ποτήρι,
θολώνουνε τα μάτια του, ζαλίζεται, τραυλίζει:
«Παιδί μου, καλώς όρισες, πέρασε το κατώφλι.
Άβλαβος και γερός γυρνάς απ' το μακρύ ταξίδι.
Έλα να φας, έλα να πεις, κάτσε μαζί παρέα».
Κι απλώνει τα δυο χέρια του, κρέμετ' απ' τον λαιμό
του
και τον Τηλέμαχο φιλά στα δυο τα μάγουλά του.

Αντίκρου ο πατέρας του κοιτάζει σαστισμένος
το φως της καλοσύνης του, το φως της ομορφιάς του.*
Είκοσι χρόνια πέρασαν, μωρό τον είχ' αφήσει,
μα παλικάρι ολόκληρο τον βλέπει τώρα μπρος του.
Και σπαρταράει η καρδιά, τα μάτια του
βουρκώνουν.

Κοιτάζει τη γαβάθα του που 'ναι γεμάτη γάλα,
να στάξει κει το δάκρυ του να μην τον καταλάβει.

Κι όταν ο Εύμαιος τρέχοντας πάει στην Πηνελόπη
ο γιος της ότι γύρισε να της ανακοινώσει,
η Αθηνά εμφανίζεται μπροστά στον Οδυσσέα
και τη μορφή την πρωτινή πάλι του ξαναδίνει.

Κοιτάζει ο Τηλέμαχος, στα μάτια δεν πιστεύει.
Ποιος να 'ναι τούτος ο ψηλός, ο δυνατός ο άντρας,

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι* (Β' Σχεδιάσμα) («στο φως της...»).

που 'χει τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι στήθη;*
Είναι μήπως κάποιος θεός που θέλει το κακό του
ή μήπως ένας άνθρωπος που χίλια κόλπα ξέρει;

Ο Οδυσσέας τότε κοιτά μ' ανήσυχο το βλέμμα
και στέλνει προς το μέρος του τα παρακάτω λόγια:
«Γιε μου, είμαι ο πατέρας σου, της Πηνελόπης
άντρας.

Τέλειωσε το ταξίδι μου, τέρμα τα βάσανά μου,
γύρισα πίσω να σας βρω, μαζί σας πια να ζήσω
τι ο ζωντανός ο χωρισμός παρηγοριά δεν έχει».**

Μα τον κοιτά ο Τηλέμαχος χωρίς να τότε βλέπει.
Σκέψεις στριφογυρίζουνε, στρόβιλος το μυαλό του
αμφιβολίες τρυπώνουνε, τον νου του βασανίζουν.

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι* (Β' Σχέδιασμα).

** Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Ο ζωντανός ο χωρισμός* (της ξενιτιάς).

Είκοσι χρόνια πέρασαν, πώς πίστη να του δείξει;

Τότ' ο Δυσσέας πάει κοντά κι ευθύς του φανερώνει
πως των θεών το θέλημα ήτανε να γυρίσει
και πως του στείλανε βοηθό την Αθηνά Παλλάδα
και πως χωρίς τα μάγια της χαμένος θα 'ταν τώρα.

Αμέσως αγκαλιάζονται, πλέκουνε τα κεφάλια,
κι όπως φουντώνουνε διαμιás της πυρκαγιάς οι
φλόγες
κι όλα τα παρασύρουνε στο συναπάντημά τους,
έτσι φουσκώνουν οι λυγμοί, ο θρήνος ξεχειλίζει
γι' αυτά τα χρόνια που 'χασαν, για τις χαρές που
φύγαν,
τα βάσανα που πέρασαν, της νοσταλγίας τον πόνο.
Κι ανούν πολύ τα βλέφαρα τα δάκρυα να βαστάξουν,*

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι* (Β' Σχέδιασμα) («κι ανεί πολύ...»).

γιατί είν' τα δάκρυα πολλά, ορμητικό ποτάμι.

Όταν η πίκρα στέρεψε και γλύκαν' η ψυχή τους
βαλθήκαν να σχεδιάζουνε τον φόνο των
μνηστήρων,
την προσβολή που δέχτηκαν πώς να την
τιμωρήσουν,
να καθαρίσουν τη βρομιά, την κοπριά τ' Αυγεία.

Ώρα πολύ τα λέγανε, ώρα τα κουβεντιάζαν,
και σχέδιο καταστρώνουνε για να τους
ξεπαστρέψουν
κι ύστερα αφήνουν τη σιωπή τα λόγια να σκεπάσει
και να ζυγίσει σιωπηλά του φονικού το βάρος.
Στα μάτια και στο πρόσωπο φαίνοντ' οι στοχασμοί
τους.*

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Β' Σχεδίασμα).

δυσκολεμένοι, σκοτεινοί και μαυροφορεμένοι,
όπως ο Χάρος που 'ρχεται να πάρει παλικάρια.

Τότε ραγίζουν τη σιωπή του γιου τα ντόμπρα
λόγια:

«Τράβα μπροστά, πατέρα μου, κι εγώ σ'
ακολουθάω.

Η δύναμή τους πέλαγο κι η θέλησή μας βράχος».*

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Β' Σχεδίασμα) («η δύναμή σου πέλαγο κι η θέλησή μου βράχος»).

Ραψωδία ρ

Ο Οδυσσέας φτάνει στο παλάτι μεταμορφωμένος σε ζητιάνο. Εκεί συναντάει τον σκύλο του τον Άργο, γέρο πια, που τον περίμενε είκοσι χρόνια να γυρίσει.

Είπε και σηκωθήκανε και πήρανε τον δρόμο
κι η Αθηνά ξανάκανε τον Οδυσσέα ζητιάνο.

Περνούνε μέσ' από βουνά, διασχίζουνε λαγκάδια,
ραχούλες φιδοπερπατούν, ποτάμια προσπερνούνε,
ο ένας πλάι στον άλλονε σα μια γροθιά σφιγμένη,
και φτάνουνε το δειλινό στου παλατιού την πόρτα.

Εκεί μες στον αυλόγυρο, στις ξώθυρας το πλάι,
ξαπλώνει γέρικο σκυλί, βρόμικο, τοιμπλιασμένο.
Καλάμια 'ναι τα σκέλια του, κόκαλα το κορμί του,
στη φαγωμένη γούνα του φωλιάζουνε τοιμπούρια.

Σηκώνει ξαφνικά τ' αυτιά και στέκεται στα πόδια
ανοίγει τα ρουθούνια του, μυρίζει τον αέρα
και με το βήμα του αργό, με πόδια που τρεκλίζουν
στον Οδυσσέα έρχεται και τον κοιτά στα μάτια.
Τρίβεται στα ποδάρια του, γλείφει τα δυο του
    χέρια,
γρυλίζει με παράπονο, βαθιά και πονεμένα.

Λυγίζει ο Δυσσέας στα δυο, σκύβει και τον χαϊδεύει
και στο αυτί του σιγανά λέει αυτά τα λόγια:
«Άργο μου, σκύλε μου πιστέ, σύντροφε στο
    κυνήγι,
στις μοναξιάς μου τις στιγμές, βουβέ
    συμπαραστάτη,

πέρασαν χρόνια και καιροί κι ακόμα περιμένεις;».

Κι ο σκύλος βαριαστέναξε, τον κοίταξε στα μάτια
έσκυψε το κεφάλι του στη γνώριμη παλάμη
και στ' Οδυσσέα την αγκαλιά άφησε την πνοή του.

Ραψωδία σ

Ο Οδυσσέας μπαίνει στο παλάτι όπου συναντά για πρώτη φορά τους μνηστήρες και αναγκάζεται να παλέψει μ' έναν άλλο ζητιάνο, τον Ίρο, ακολουθώντας τις επιθυμίες τους, για να μη φανερώσει ποιος πραγματικά είναι.

Και ο Δυσσέας προχωρά και μπαίνει στο παλάτι απ' όπου ακούγονται φωνές, γέλια και ομιλίες, βρισιές, περιγελάσματα, τραγούδια και παράτες.

Για λίγο κοντοστέκεται σηκώνει το κεφάλι,
χαϊδεύει με το βλέμμα του το σπίτι των γονιών του
κι οι αναμνήσεις έρχονται και του χτυπούν την

πόρτα,
την πόρτα κείνη της ψυχής που κλειδαριά δεν έχει.

Βουρκώνουν τα δυο μάτια του και
σιγομουρμουρίζει:

« Το σπίτι που γεννήθηκα κι ας το πατούν οι ξένοι
στοιχειό 'ναι και με προσκαλεί, ψυχή και με προσμένει » *
λέει και περνά το πρόθυρο και μπαίνει μες στο
δώμα.

Όλοι οι μνηστήρες κάθονται κατάχαμα στις πλάκες,
πάνω σε δέρματα βοδιών ξαπλώνουν τα κορμιά
τους,
πίνουν κρασί κι έχουν μπροστά κρέατα απλωμένα.
Τριγύρω κήρυκες κερνούν κρασί με τα κροντήρια,
αγόρια που κρατούν ψωμιά, δούλες που
συγυρίζουν.

* Στίχοι από το ποίημα του Κωστή Παλαμά *Το σπίτι που γεννήθηκα*.

Εκείνοι τις πειράζουνε, τις παίρνουν αγκαλιά τους
και χαριεντίζονται μ' αυτές χωρίς ντροπή καθόλου.

Καλούνε και τον Φήμιο να πιάσει το τραγούδι.
Τον αοιδό προστάζουνε να τους καλοκαρδίσει,
μια ιστορία να τους πει να τέρψει την ψυχή τους.
Κι αυτός τυφλός κι ανήμπορος, του παλατιού
υπηρέτης,
με την κιθάρα του αγκαλιά αρχίζει το τραγούδι
κι αυτοί τον συνοδεύουνε με αγριοφωνάρες.

Και τότε είναι που βλέπουνε τον Οδυσσέα ζητιάνο
κι αρχίζουν να χλευάζουνε, τρικλοποδιές να
βάζουν,
πετούνε ξεροκόμματα, του λεν άπρεπα λόγια.

Κι έχουν στο θράσος αρχηγό και στην αγένεια
κύρη
έν' αρχοντόπουλο γνωστό, Αντίνοος τ' όνομά του.

Αυτός προστάζει να πιαστεί στα χέρια μ' έναν άλλο,
μ' έναν τρισάθλιο κουρελή, τον Ίρο τον ζητιάνο,
που διακονεύει στις αυλές σαν ψωμοζήτησ σκύλος
και κάνει τα χατίρια τους για να τον ελεούνε.

Για μια στιγμή κλονίστηκε ο θείος Οδυσσέας.
Να παραβγεί δεν ήθελε με το ψωράλογό τους,
που καμτσικιές τού δίνανε και κλότσους στα
καπούλια,
σύμφωνα με το κέφι τους και το κρασί που πίνουν.
Μα φυλαγμένο έπρεπε το μυστικό να μείνει
κι αυτός υπάκουος και πιστός τον ρόλο του να
παίξει.

Με το κεφάλι του σκυφτό, με τον θυμό να βράζει,
τα βρόμικα κουρέλια του ευθύς ανασηκώνει
και πειθαρχεί στις προσταγές των αναιδών
μνηστήρων,
κι αρχίζει μάχη φοβερή, μάχη σώμα με σώμα,

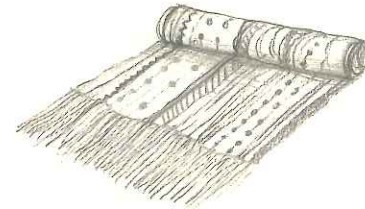
μάχη όπου πέφτουνε γροθιές και χέρια
στραμπουλιούνται,
όπου κλοτσιές καρφώνονται στη μέση και στο
στήθος
και τα κορμιά τινάζονται και γίνονται κουβάρια.

Τότε προβάλλει η Αθηνά δίπλα στον Οδυσσέα
τη χάλκινη ρομφαία της κραδαίνοντας στο χέρι
που τιμωρεί τους άδικους, τους τίμιους δικαιώνει
και στων θνητών τα πράγματα την τάξη επιβάλλει.
Χωρίς κανένας να τη δει, κανείς να την προσέξει
κάνει μεμιάς το σώμα του κορμί αντρειωμένου.

Έτσι ο Δυσσέας ψυχώνεται, τον Ίρο τον νικάει
και μένουν όλοι άφωνοι, κρασί τότε κερνούνε,
ψητό ψωμί, εντόσθια, τραγανιστά κοψίδια
κι όλοι θαυμάζουν κι απορούν πόση 'ναι η δύναμή
του,
αν και περιπλανώμενος, ρακένδυτος κι επαίτης.

Ραψωδία τ

Ο Οδυσσεάς ως ζητιάνος συναντιέται κρυφά, για πρώτη φορά, με την Πηνελόπη και προσπαθεί να την παρηγορήσει λέγοντάς της πως θα γυρίσει ο άντρας της. Η προσπάθειά του, όμως, δεν έχει αποτέλεσμα.

Κι όταν η νύχτα απλώθηκε κι οι θόρυβοι κοπάσαν,
ο Οδυσσεάς συναντά κρυφά την Πηνελόπη,
που μυστικά ο Τηλέμαχος την έχει ειδοποιήσει
πως ο φιλοξενούμενος είχε γι' αυτή μαντάτα,
ήξερε τον πατέρα του και νέα του της φέρνει.

Έτσι ο Δυσσεάς κάθεται δίπλα στην Πηνελόπη

σε καμαρούλα απόμερη και μισοφωτισμένη.
Κι οι σκέψεις τριβελίζουνε, ζαλίζουνε τον νου του.
Τον σκέφτεται, τον αγαπά, τον θέλει να γυρίσει
ή ο καιρός που πέρασε στέρεψε την αγάπη;
Και η ψυχή του βρόνταγε στ' άκουσμα της φωνής
της
και το μυαλό του σάλεψε στη θέα της ομορφιάς της
και τα θολά τα μάτια του τα 'χε χαμηλωμένα.

Τα βλέφαρά της κλείνουνε, τα χείλη τρεμοπαιίζουν
σκύβει και το κεφάλι της και λέει στον Οδυσσέα:
«Χορτάριασε η πόρτα μου, πρασίνισε κι η αυλή μου,*
τι ενώ 'χα άντρα όμορφο, λεβέντη, αντρειωμένο,
σαν το λιοντάρι δυνατό κι ήμερο σαν πιτσούνι,**
εκείνος έφυγε μακριά κι απόμεινα εγώ πίσω

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Του νεκρού αδελφού*
(«χορτάριασε η πόρτα της... η αυλή της») (παραλογή).

** Στίχος από το ποίημα του Πάνη Ρίτσου *Επιτάφιος*.

το σπιτικό του να κρατώ και να τον περιμένω,
να υπομένω, να πονώ, τον γιο να μεγαλώνω,
με τη σιωπή στην κάμαρα να σιγοκουβεντιάζω
με τη σαίτα συντροφιά, με το υφάδι φίλο,
χωρίς δικιά μου βούληση ανάμεσα στους άντρες.
Κρυβόμουνα απ' τα μάτια τους, σκέπαζα το κορμί
μου
στα σκοτεινά με λούζανε, στ' άφεγγα με χτενίζαν
στ' άστρι και στον αυγερινό έπλεκαν τα μαλλιά μου.*
Και τώρα με προστάζουνε γοργά ν' αποφασίσω,
λένε να πάρω γι' άντρα μου κάποιο χαραμοφάη,
κάποιον απ' όλους τούτους δω που σιγοτρών το
βιος μου,
που μου χλευάζουνε τον γιο κι άσχημα λένε
λόγια,

* Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι *Του νεκρού αδελφού*
(«στα σκοτεινά την έλουζε, στ' άφεγγα την χτενίζει / στ' άστρι
και στον Αυγερινό έπλεκε τα μαλλιά της») (παραλογή).

που ζευγαρώνουνε κρυφά με τις ανόητες σκλάβες
και που με λιγουρεύονται μόνο για τα προικιά μου.
Λένε πως ήρθε η στιγμή, ζύγωσε λεν ο χρόνος,
οι δούλες το μαρτύρησαν πως το υφαντό ξηλώνω
τις νύχτες κάτω απ' το δαδί, δίπλα στο παραθύρι
και κάψαν την καρδούλα μου και σβήσαν την ψυχή
μου.*

Ανάθεμά τη μοίρα μου που μ' έκανε γυναίκα,
μες στ' αντρομάνι τούτο δω π' όλα τα
διαφεντεύει».

Σάστισε από την τόση οργή ο θείος Οδυσσέας,
σάστισε κι απ' τον πόνο της που 'τανε και δικός του
και βάλθηκε να διηγηθεί μια ψεύτικη ιστορία,
πως φιλοξένησε παλιά τον ξακουστό της άντρα,
πως τότε καλοτάισε και πως μαζί τα ήπιαν.

---

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Κατάρες για την ξενιτιά*
(της ξενιτιάς).

Σημάδια τής μολόγησε των ρούχων, της μορφής
του.

Μα κείνη τον κοιτάει με ραγισμένα μάτια
κι έκατσε κι έκλαιε πικρά, πικρά φαρμακωμένα.*

Τότ' ο Δυσσέας τη σταματά, λάθος τής λέει πως
κάνει,
πως από σίγουρη πηγή ξέρει πως θα γυρίσει
και πως δεν είναι μακριά, πως ο καιρός κοντεύει.

Τ' άκουσε πάλ' η λυγερή και ράγισ' η καρδιά της,**
στιγμή δεν τότε πίστεψε, μα χάρηκε περίσσια
που 'χε για μουσαφίρη της τον φίλο του αντρός της
και θέλει να τότε νοιαστεί, θέλει να τον φροντίσει,
γι' αυτό καλεί τη δούλα της την πιο αγαπημένη,

---

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Πουλάκι ξενιτεύτηκε*
(της ξενιτιάς).

** Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Του νεκρού αδελφού* (παραλογή).

την παραμάνα τ' άντρα της, τη σεβαστή Ευρύκλεια.

Καμποριαστή η γερόντισσα μπαίνει στο
καμαράκι,
σκάφη μαζί της κουβαλά τα πόδια να του πλύνει
κι ένα σαπούνι ευωδιαστό το δέρμα να μυράνει.
Μα κει που χύνει το νερό, τα πόδια σαπουνίζει,
ουλή βαθιά αγγίζουνε τα ροζιασμένα χέρια.

Και τότε η γερόντισσα κοιτάει αλαφιασμένη,
σκύβει πάνω στα πόδια του, τα γόνατα αγκαλιάζει
και με φωνή υπόκωφη, με μια φωνή πνιγμένη
λέει στον άντρα που κοιτά τα παρακάτω λόγια:
«Γιε μου, σπλάχνο των σπλάχνων μου, καρδούλα της
καρδιάς μου,*
βλέπουν σωστά τα μάτια μου τι ψηλαφούν τα
χέρια;

* Στίχος από το ποίημα του Γιάννη Ρίτσου *Επιτάφιος*.

Γύρισε, γιόκα μου καλέ, μετά από τόσα χρόνια;».
Και πλημμυρίζουν δάκρυα τ' αχνά τα μάγουλά της.

Χαϊδεύει το κεφάλι της ο θεός Οδυσσέας,
σκύβει κι ευλαβικά φιλά τα ολόασπρα μαλλιά της.
«Σώπα, καλή μου Ευρύκλεια, καλή μου παραμάνα.
Δεν πρέπει αυτό να μαθευτεί, κανείς να μην τ'
ακούσει,
μα μυστικό επτασφράγιστο χρεία να το κρατήσεις
ώσπου να φτάσει η στιγμή σε όλους να το πούμε».

Φεύγει η γερόντισσα σκυφτή, φεύγει και
βουρκωμένη
με την καρδιά της αλαφριά που γύρισ' ο Δυσσέας.

Ραψωδία φ

Η Πηνελόπη προκαλεί αγώνα τόξου ανάμεσα στους μνηστήρες προκειμένου να παντρευτεί τον νικητή. Στον αγώνα, όμως, αυτόν κανείς δεν τα καταφέρνει, παρά μόνο ο Οδυσσεάς που έτσι αποκαλύπτεται.

*Και σα θολώσουν τα νερά και τ' άστρα σαν
πληθύνουν,*
μένει μονάχος κι έρημος στο ίδιο του το σπίτι.
Ξαπλώνει κι αφουγκράζεται της νύχτας τους*

---

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Γ' Σχεδιάσμα).

θορύβους,
τους κρότους, τα κρωξίματα, το τριξίμο του ξύλου,
βλέπει και το καθρέφτισμα του φεγγαριού στους
τοίχους
και τις σκιές π' αλλόκοτα πλανιούνται στον αέρα.

Και η ψυχή βγάζει φτερά και νυχτοφτερουγίζει.
Τον άδειο διάδρομο περνά, το δώμα αφήνει πίσω
πατά σε σκάλες πέτρινες και σταματάει σε πόρτα,
ξύλινη πόρτα σκαλιστή και λεπτοδουλεμένη
που ανάμεσα στα φύλλα της χάσκει μια χαραμάδα
που τώρα γίνετ' άνοιγμα και την ψυχή χωράει.

Και πάει και στέκεται η ψυχή πάνω απ' την
Πηνελόπη,
που 'χει τα μάτια της κλειστά σε ύπνο βυθισμένα.
Τον ελαφρύ τον ίσκιο της ρίχνει στο πρόσωπό της
και μένει ακίνητη εκεί λαίμαργα να κοιτάει
τις βλεφαρίδες τις πυκνές και τα λεπτά της φρύδια,

τα μήλα τα δακρύβρεχτα, τα σκουριασμένα χείλια.
Τη μυρωδάτη ανάσα της αχόρταγα ανασαίνει
και ξημερώνετ' άγρυπνη πλεγμένη στα μαλλιά της.

Χωρίς ψυχή κοιμήθηκε το βράδυ ο Δυσσέας
άσπλαχνο ύπνο, δύσκολο, ρηχό, βασανισμένο.
Παράξενα έβλεπ' όνειρα με φίδια που σερνόνταν,
σκαρφάλωναν στο στρώμα του, το σώμα του
κυκλώναν
καραδοκώντας τη στιγμή να μπήξουνε τα δόντια
το αίμα να ποτίσουνε του μίσους το φαρμάκι.

Μ' αυτός τα πάλευε σκληρά με το κορμί του όλο
τα χέρια τ' ακονίζοντας σα να 'τανε μαχαίρια,
χτυπώντας και τα πόδια του σα να 'τανε τσεκούρια.
Έτσι παλεύοντας ξυπνά κιόλας εξαντλημένος,
μα η ψυχή του που γυρνά από την Πηνελόπη
τού δίνει δύναμη ξανά, τον στόχο τού θυμίζει
και τον Τηλέμαχο κρυφά πάει να συναντήσει.

Όλοι οι μνηστήρες στέκονται στο δώμα μαζεμένοι
με αλειμμένα τα κορμιά και γιορτινά τα ρούχα,
ολόρθοι και καμαρωτοί να σιγοψιθυρίζουν.

Τότε ανοίγει τρίζοντας η σκαλισμένη πόρτα
κι η Πηνελόπη όμορφη στα κόκκινα προβάλλει.
Έλαμπαν τα μανίκια της κι άστραφτε η φορεσιά της
άσπρα λουλούδια πέφτανε απ' την περπατησιά της.*

Μα 'ναι χλωμή, λιγάθινη και χαμηλοβλεπούσα
και στα λιγνά τα χέρια της τόξο βαρύ κρατάει.
Είν' ένα τόξο αρχοντικό, κειμήλιο τιμημένο.
Έχει χορδή ατίθαση και αιωνόβιο ξύλο
που μοναχά ο βασιλιάς μπορούσε να δαμάσει.

Μ' αργό το βήμα περπατά, μ' αργό βλέμμα κοιτάει
κι αργά πολύ και σιγανά λέει αυτά τα λόγια:

---

* Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι *Η Ζερβοπούλα* (παραλογή).

«Δύσκολα κύλησε ο καιρός για όλους και για μένα
κι έφτασε η ώρα κι η στιγμή για να διαλέξω άντρα.
Σ' αγώνα τόξου προσκαλώ κι όποιος σ' αυτόν
νικήσει

τον άλλο μήνα με τιμές σύζυγο θα τον κάνω.
Το τόξο είν' του κύρη μου, τ' άμοιρου του Δυσσέα,
κι άντρα θα πάρω μόνο αυτόν που θα 'χει την
αντρεία του.

Ποιος έχει ατσάλινη καρδιά και σιδερένια μπράτσα*
για να τεντώσει τη χορδή, να σκίσει τα πελέκια
στέλνοντας βέλος φτερωτό ευθύβολα στον στόχο;».

Είπε και ξεκινήσανε του τόξου τον αγώνα
κι ήταν αγώνας δύσκολος μόνο γι' αντρειωμένους.
Μα να πετάξουν δεν μπορούν το βέλος στα
πελέκια,
γιατί είν' αλύγιστη η χορδή, δύσκολο το σημάδι

---

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Ο Τσαμαδός* (ακριτικό).

κι αποτυχαίνουν όλοι τους, ένας μετά τον άλλον.

Τότε παίρνει στα χέρια του το τόξο ο Δυσσέας
κι όλοι οι μνηστήρες απορούν το θράσος του
ζητιάνου.

Αμέσως ο Τηλέμαχος ζητά απ' την Πηνελόπη
στην κάμαρά της ν' ανεβεί, τη φρίκη να μη βλέπει,
τη φρίκη και τον Χάροντα τον μαυροφορεμένο.

Πίσω της μόλις έκλεισε η σκαλισμένη πόρτα,
σφραγίζει ο Τηλέμαχος του δώματος τις θύρες
και ο Δυσσέας το τόξο του αμέσως τιθασεύει.
Με μια βολή του διαπερνά τα δώδεκα πελέκια
και πριν οι αρραβωνιάρηδες προλάβουν ν'
ανασάνουν
το επόμενο το βέλος του καρφώνει στον Αντίνοο
και εκδικείται μονομιάς το θράσος του μνηστήρα.

Ραψωδία χ

Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την πραγματική του ταυτότητα
στους μνηστήρες και πραγματοποιεί με τον Τηλέμαχο τη
μνηστηροφονία.

Τότ' ο Οδυσσέας ορθώνεται κι απ' τη φωνή που
βγάζει
ξάφνου σκιρτούν οι ακρογιαλιές, τα πέλαγα κι οι
βράχοι*

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι* (Γ' Σχεδίασμα).

κι απ' τα μεγάλα μάτια του πύρινες βγαίνουν
λόγχες:
«Μνηστήρες, είμαι ο βασιλιάς ετούτου δω του
τόπου,
ο Οδυσσέας ο Αχαιός, πολεμιστής της Τροίας.
Προβάλατε το σπίτι μου, ντροπιάσατε τον γιο μου
της τιμωρίας σας της σκληρής έφτασε πια η ώρα».

Τα χάνουν τ' αρχοντόπουλα, παγώνει το κορμί τους.
Κι είναι ο φόβος τρομερός κι ο πανικός μεγάλος,
μουδιάζει τ' ακροδάχτυλα, το βλέμμα τους θολώνει,
βαριά κάνει τα τόξα τους, ασήκωτο μολύβι.

Μα δεν περνάει ώρα πολλή κι έρχονται στα καλά
τους.
Στη μάχη πέφτουνε μ' ορμή κι εγωισμό περίσσιο,
ρίχνουν τραπέζια και σκαμνιά πίσω τους να
κρυφτούνε
και οι χορδές των τόξων τους ξέρουν καλό σημάδι.

Κι ενώ δεκάδες είναι αυτοί, μονάχα δυο είν' οι άλλοι
και γέρνει ο αγώνας φανερά στο μέρος των
μνηστήρων.

Μα ο Δυσσέας πολεμά με νύχια και με δόντια,
με λύσσα ακαταμάχητη, με δύναμη θηρίου.
Όλοι σαν ένας, ναι, χτυπούν, όμως αυτός σαν όλους.*

Τότε στη μάχη ρίχνεται κι η Αθηνά η Παλλάδα,
το θεϊκό το δόρυ της πάλλοντας στον αέρα,
τα βέλη μαγνητίζοντας να χάνουνε τον στόχο,
τον Οδυσσέα ψυχώνοντας να μη λιγοψυχήσει.

Έρχεται και ο Χάροντας, την παίρνει στο κατόπι
θάνατο αφού μυρίστηκε, κουφάρια πληγωμένα.
Σα φάντασμα αόρατος κι αθέατος σαν πνεύμα
ανάμεσα στα πτώματα γελώντας σεργιανάει

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι* (Β' Σχεδίασμα).

και μες στα μαύρα ράσα του μαζεύει τις ψυχές τους
για μια σιρμαγιά μακάβρια φτιάχνοντας για τον Άδη.

Η μάχη συνεχίζεται, μάχη σώμα με σώμα,
μάχη πολύωρη, σκληρή, στο αίμα βουτηγμένη.
Κι από παντού ακούγονται κραυγές και
    παρακλήσεις,
βόγκοι, κατάρες, ουρλιαχτά και οι στριγκιές των
    τόξων.

Τότ' έξω από τ' ανάκτορο ξεσπάει καταιγίδα
που σαν κι αυτή δε γνώρισε ποτέ η πλάση όλη.
Για ιδές θάμα κι αντίθαμα που γίνεται στον κόσμο.*
Πηχτό σκοτάδι έπεσε και πλάκωσε τον τόπο,
οι αστραπές ραγίζουνε τον ουρανό με τ' άστρα
κι απανωτά βροντές ξεσπούν σα βρυχηθμοί θηρίου,
ενώ βροχή αδιαπέραστη κυκλώνει το παλάτι

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Του νεκρού αδελφού* (παραλογή).

και δεν αφήνει ούτε να μπει ούτε να βγει κανένας.
Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!*

Μέσα σ' αυτό τον χαλασμό και μέσα στην αντάρα,
ρίχνει ο Δίας στους θνητούς τον μέγα κεραυνό του
που την τεράστια ξώθουρα σχίζει μεμιάς στα δύο.
*Βροντά κι αστράφτει ο ουρανός και σειέτ' ο απάνω
    κόσμος
κι ο κάτω κόσμος άνοιξε και τρίζουν τα θεμέλια.***

Κι η δύναμη του κεραυνού το σπίτι όλο φλογίζει
και μόλις ο Δυσσέας λυγά και χάνει την αντρεία του,
να τος πετιέται αποξαρχής κι αντρειεύει και θεριεύει***
κι εξακοντίζει με ορμή τα φονικά του βέλη

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* (Γ' Σχεδιάσμα).

** Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι *Ο Διγενής ψυχομαχεί Β'* (ακριτικό).

*** Στίχος από το ποίημα του Γιάννη Ρίτσου *Τη ρωμοσύνη μην την κλαις* από τα *Δεκαοχτώ λιανοτραγούδα της πικρής πατρίδας*.

κατάστηθα λαβώνοντας τους τελευταίους
μνηστήρες.

Ύστερα παύει ο κουρνιαχτός, κοπάζει η καταγίδα
και μια σιωπή απλώνεται στο δώμα απ' άκρη σ' άκρη.
Γιος και πατέρας στέκονται ο ένας πλάι στον άλλον,
κοιτάζουν και κοιτάζονται σαν αποσβολωμένοι,
καθώς παντού εκεί μπροστά και πίσω και τριγύρω
είναι σπαρμένο πτώματα, κουφάρια πεθαμένων,
όλων αυτών που τόλμησαν να τον αμφισβητήσουν
και να τ' αρπάξουν θέλησαν τον δοξασμένο θρόνο.

Πατέρας, γιος κι οι έμπιστοι δικοί τους υπηρέτες
ευθύς αρχίζουν τη δουλειά, πιάνουν να
καθαρίσουν
και με το ρούχο ολόμαυρο σαν του λαγού το αίμα*

---

* Στίχος από το ποίημα του Διονύσιου Σολωμού *Ελεύθεροι
Πολιορκημένοι* (Β' Σχεδιάσμα).

βαλθήκαν να στοιβάζουνε τα πτώματα στον κήπο
κι οι δούλες να ξεπλένουνε το αίμα από τις πλάκες.

Ραψωδία ψ

Η Ευρύκλεια τρέχει να ειδοποιήσει την Πηνελόπη για τον ερχομό του άντρα της. Όμως εκείνη, γεμάτη αμφιβολίες, αναρωτιέται για την αγάπη του.

Τρέχει η Ευρύκλεια βιαστική να πει της Πηνελόπης
πως γύρισε ο άντρας της και πως την περιμένει.

Από τον ύπνο την ξυπνά που 'τανε βυθισμένη
μ' ακόμα την κρατούν σφιχτά τ' ονείρου τα
πλοκάμια
που κυβερνούν τα μάτια της κι ορίζουν την ψυχή της

και κάνουν την πεντάμορφη να πει αυτά τα λόγια:
«Είδα τον ουρανό θολό και τ' άστρι ματωμένο,
είδα την μπόρα που άστραψε και το φεγγάρι εχάθη
και στις Ιθάκης τα βουνά νεροχαλάζι πέφτει».*

Τα λόγια της Ευρύκλειας μόλις ακούει πετιέται,
σαστίζει η δόλια, αλλοφρονεί κι αλλοπαρμένη
φεύγει,
έξω απ' την κάμαρη χιμά με πρόχειρο φουστάνι
με τα μαλλάκια ξέπλεκα, στις πλάτες της ριμμένα.**

Μα ούτε στιγμή όσ' άκουσε δεν πίστεψε γι' αλήθεια.
Μία κουβέντα σαν κι αυτή χρόνια τη λαχταράει,
μα λόγια τέτοια μένουνε πάντα μια ουτοπία,
απατηλά σαν όνειρα, θολά σαν την ομίχλη

* Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι *Του κυρ Βοριά* («και στις
Αττάλειας τα βουνά νεροχαλάζι πέφτει» (παραλογή).

** Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Ξενιτεμός από αγάπη* (της Ξενιτιάς).

κι άφταστα σαν τρελά πουλιά που πίσω δε γυρνάνε.

Ο Οδυσσέας της χάθηκε στους δρόμους του
πελάγου,
στα σταυροδρόμια των θεών, στα τρίστρατα της
μοίρας,
μες σ' αγκαλιές ξεχάστηκε σαν κρίνα μυρωμένες,
μέσα σε πλούσια δώματα, μαντίλια μεταξένια
και κήπους όπου τραγουδούν μαργιόλικα αηδόνια.

Και τότε ξάφνου σταματά, τον βλέπει εκεί μπροστά
της.

Στέκεται ωραίος και την κοιτά, ψηλός και την
προσμένει,
καθώς αόρατη η Αθηνά που παραδίπλα στέκει
τον στόλισε σε μια στιγμή μ' όλη την ομορφιά του.

Κρύος ιδρώτας έλουσε τα πορφυρά της ρούχα.
Μην τη γελούν τα μάτια της, μην είν' οφθαλμαπάτη;

Μην είναι κάποιο όραμα, μια οπτασία της μέρας,
πλάσμα της φαντασίας της και της τρελής ανάγκης;

Στην άκρη κοντοστέκεται, σφίγγεται η ψυχή της
μανταλωμένη καρτερεί, φυλακισμένη βλέπει
κι αυτή νιώθει τον πόνο της και σιωπηλά ρωτάει:
«Καρδιά, με δεκαοχτώ κλειδιά τι στέκεις κλειδωμένη;
Για δε γελάς, για δε γλεντάς, για δε χαροκοπιέσαι;»*

Και ο Δυσσέας τής μιλά, μια ιστορία τής λέει,
κάτι για χρόνους και καιρούς που πέρασαν και πάνε,
για μέρη που δε γνώρισε, γι' ανθρώπους που δεν
είδε,
γι' αναποδιές που ήρθανε, για σφάλματα
συντρόφων
και για θεών σκληρές βουλές που θάνατο
σκορπίσαν.

* Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι *Χωρίς απάντηση* (της Ξεντιάς).

Τα λόγια του βουίζουνε σαν έντομα στ' αυτιά της,
τα μάτια της δε βλέπουνε, ο νους της ταξιδεύει,
μαύρα 'χει ανοίξει τα πανιά για θλιβερό ταξίδι,
ταξίδι κακορίζικο αμφιβολίες γεμάτο.

Είναι αυτός ο άντρας της ή μήπως ένας ξένος;
Κι αν είν' αυτός κι αν γύρισε, την αγαπάει ακόμα;

Και τότε εκεί που στέκεται στην άκρη μουδιασμένη
κι έχει έναν κόμπο στον λαιμό, μια πέτρα στο
στομάχι,
νιώθει ψυχής φτερούγισμα στο μάγουλό της δίπλα,
που μοιάζει αύρα της αυγής, χάδι μιας πεταλούδας,
της μοίρας άλαλη φωνή π' ένα σημάδι στέλνει.

Κι η Πηνελόπη εκστατική νιώθει το άγγιγμά της
και μαγεμένη ορθώνεται και την ακολουθάει.
Βγαίνει απ' το δώμα γρήγορα, τη σκάλα ανεβαίνει
τη σκαλισμένη πόρτα της μπρος της παραμερίζει,
μπαίνει μέσα στην κάμαρη και σαν υπνωτισμένη

στου γάμου το κρεβάτι της πλαγιάζει το κορμί της.

Και με τα μάτια ορθάνοιχτα τη νιώθει να
πλησιάζει,

να μπλέκει μέσα στα μαλλιά, στα τσίνορα να παίζει,
να ψηλαφεί τα χείλη της, τον διάφανο λαιμό της.

*Κι έτρεχαν τα ματάκια της σαν μαρμαρένια βρύση
κι έτρεμε κι η ψυχούλα της σαν μήλο μαραμένο.**

Τότ' η ψυχή του άντρα της απλώνει τις φτερούγες
και με τα χέρια σα φτερά και τα φτερά σα χέρια
της Πηνελόπης την ψυχή έρχεται κι αγκαλιάζει.

Κι αυτή κλείνει τα μάτια της ν' αφουγκραστεί τον
χτύπο,

τα μέλη της μουδιάζουνε, διαλύονται οι σκέψεις.

---

* Στίχοι από το δημοτικό τραγούδι *Ηλιε μου και τρισήλιε μου*
(του κάτω κόσμου).

Και συντονίζοντ' οι ψυχές και φτιάχνουν μελωδία
π' απλώνεται σαν ψίθυρος, σαν αύρα κυματίζει
και τα κρυμμένα μυστικά τραβάει απ' τις
κρυψώνες.

από τα μαύρα της μαλλιά χίλια μικρά σπουργίτια,
από το στήθος τ' απαλό χρωματιστές κορδέλες
κι από τα χείλη τα γλυκά τα παρακάτω λόγια:

«*Ηλιε μου και τρισήλιε μου και κοσμογυριστή μου,**
αγαπημένε άντρα μου, χρόνια σε περιμένω
την αδειανή μου αγκαλιά να την ξαναγεμίσεις
και τη ζωή μου τη μισή ολόκληρη να κάνεις.

Πέρασες βάσανα πολλά, έζησες στενοχώριες,
την άβυσσο συνάντησες, απάντησες τον Χάρο,
έχασες τους συντρόφους σου, μάτωσες την ψυχή
σου,

μα κι αν τα πέρασες αυτά, χαλάλι όλα ας είναι,

---

* Στίχος από το δημοτικό τραγούδι *Ηλιε μου και τρισήλιε μου*
(του κάτω κόσμου).

γιατί είν' η αγάπη μαγική κι αξίζει το ταξίδι».

Είπε κι αγκαλιαστήκανε και μείνανε σφιγμένοι
ώρες πολλές κι ατέλειωτες μέχρι την άλλη μέρα.

Θεσσαλονίκη, Μάης 2007

